

Företagsekonomiska institutionen
EKONOMIHÖGSKOLAN VID
LUNDS UNIVERSITET

Magisteruppsats
VT 2002

Konsolidering av SPE

—

en jämförelse mellan FASB/EITFs och IASBs regelverk

Författare:
Anna Bogren
Richard Carlsson

Handledare:
Jörgen Carlsson
Sven-Arne Nilsson

Sammanfattning

Titel: Konsolidering av SPE – en jämförelse mellan FASB/EITFs och IASBs regelverk

Seminarium: 18 september 2002

Kurs: FEK 591 Magisterseminarium, 10 p, Redovisning

Författare: Anna Bogren och Richard Carlsson

Handledare: Jörgen Carlsson och Sven-Arne Nilsson

Nyckelord: SPE, enhetsteori, ägarteori, koncernredovisning, konsolidering

Syfte: Syftet är att undersöka hur redovisningsreglerna gällande konsolidering av SPE ser ut i de av FASB/EITF och IASB utformade regelverken samt om det finns några skillnader mellan dem. Syftet är också att undersöka om eventuella skillnader kan förklaras med hjälp av olika företagsteorier.

Metod: Vi har gjort en deskriptiv studie som varken är deduktiv eller induktiv. Perspektivet är makroinriktat, dvs. vi har utgått ifrån fasta förhållanden i hur regelsystemen är uppbyggda och inte granskat företags användning av reglerna. För att öka precisionen i våra tolkningar av regelverken genomfördes intervjuer med två revisorer som är väl insatta i de regler som rör konsolidering av SPE i FAS/EITF och IAS.

Slutsatser: Två stora skillnader har upptäckts mellan regelverken: dels är FASB/EITFs normer väldigt detaljerade medan IASBs är mer övergripande utformade, dels är konsolideringskraven i EITF 90-15 "mjukare" än de i SIC 12, vilket gör att färre SPEs konsolideras. Analysen av regelverken har visat att den andra skillnaden eventuellt skulle kunna förklaras utifrån enhetsteorin och ägarteorin. Denna slutsats bygger vi på att utomstående ägare får större utrymme inom FAS/EITF än vad de får inom IAS, vilket är i linje med ägarteorin där en tydlig distinktion görs mellan majoritetsägare och minoritetsägare.

Förkortningar

BIH	Beneficial Interest Holder
FAR	Föreningen Auktoriserade Revisorer
EITF	Emerging Issues Task Force (se även bilaga 3)
FEE	Fédération des Experts Comptables Européens
FEI	Financial Executives International
FAS	Financial Accounting Standard
FASB	Financial Accounting Standards Board (se även bilaga 3)
IAS	International Accounting Standard
IASB	International Accounting Standards Board (se även bilaga 3)
IASC	International Accounting Standards Committee
ROAP	Removal-of-accounts provision
SAC	Standards Advisory Council
SEC	Securities and Exchange Commission (se även bilaga 3)
SIC	The Standing Interpretations Committee
SPE	Special Purpose Entity
SPV	Special Purpose Vehicle
US GAAP	US Generally Accepted Accounting Principles

Innehållsförteckning

1	INLEDNING.....	3
1.1	Bakgrund	3
1.1.1	Ämnesval.....	4
1.1.2	Vad är en SPE?.....	4
1.2	Problemdiskussion	7
1.3	Syfte	9
1.4	Avgränsningar	10
1.5	Uppsatsens fortsatta disposition.....	10
2	METOD.....	12
2.1	Val av metod	12
2.2	Explorativa, deskriptiva och hypotesprövande undersökningar	13
2.3	Relevans	14
2.4	Föreställningsram och perspektiv	15
2.5	Normer och teori	16
2.6	Informationsinsamling	17
2.6.1	Validitet.....	18
2.6.2	Reliabilitet.....	18
2.7	Källkritik	20
3	FÖRETAGSTEORIER	22
3.1	Ägarteorin	22
	Koncernredovisning enligt ägarteorin.....	23
3.2	Enhetsteorin.....	25
	Koncernredovisning enligt enhetsteorin	26
3.3	Sammanfattning	27
4	NORMER GÄLLANDE SPE ENLIGT IASB.....	30
4.1	IAS 27 & SIC – 12	30
4.2	Sammanfattning	34
5	NORMER GÄLLANDE KONSOLIDERING AV SPE ENLIGT FASB/EITF	35
5.1	FAS 140: Accounting for Transfers and Servicing of Financial Assets and Extinguishments of Liabilities.....	35
5.2	EITF 90-15: Impact of Nonsubstantive Lessors, Residual Value Guarantees, and Other Provisions in Leasing Transactions.....	40
5.3	EITF 96-21: Implementation Issues in Accounting for Leasing Transactions Involving Special-Purpose Entities.....	42
5.4	EITF 84-30: Sales of loans to Special-Purpose Entities	43
5.5	Aktuella diskussioner inom FASB.....	43
5.6	Sammanfattning	45

6	JÄMFÖRELSE MELLAN KONSOLIDERINGSREGLERNA I IAS OCH FAS/EITF.....	47
6.1	FAS 140 ↔ SIC – 12	47
6.2	EITF 90-15 ↔ FAS 140/SIC – 12	50
6.3	EITF 96-21 ↔ SIC – 12.....	51
6.4	EITF 84-30 ↔ SIC – 12.....	51
6.5	Sammanfattning	52
7	ANALYS	53
7.1	Företagsteorierna och IAS.....	53
7.2	Företagsteorierna och FAS/EITF	55
7.3	Sammanfattning	57
8	SLUTSATSER.....	58
8.1	Enronskandalen	59
8.2	”Kokboksregler” eller ”frihet under ansvar”?.....	59
8.3	Förslag till framtida forskning	60
	KÄLLFÖRTECKNING	62
	Publicerade källor.....	62
	Ej publicerade källor	64
	Intervjuer	65
	BILAGA 1	66
	Frågor om konsolidering av SPE inom IAS.....	66
	BILAGA 2	67
	Questions concerning SPEs in the accounting according to US GAAP	67
	BILAGA 3	69
	Emerging Issues Task Force (EITF)	69
	Financial Accounting Standards Board (FASB).....	69
	International Accounting Standards Board (IASB)	70

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Under hösten 2001 inträffade flera omskakande händelser i USA. De två mest omtalade runt om i världen är förmodligen terrorattacken den 11 september och Enronskandalen. En av dessa händelser beskrevs den 29 januari i år som ”a shocking event [...] a rude awakening, which changed everything”¹. De allra flesta (i alla fall de allra flesta icke-amerikaner och icke-redovisare) skulle förmodligen tro att författaren här menar den 11 september, men så är inte fallet. Krugman skriver i sin artikel att Enronskandalen har lett till det som ingen terroristattack skulle kunna göra; den har förändrat amerikanernas sätt att se på sig själva. ”It told us something about ourselves, that we probably should have known, but had managed not to see”, skriver han och tror att Enron, snarare än terroristattacken, kommer att ses som den stora vändpunkten i det amerikanska samhället². Detta leder onekligen till frågan: Vad var det egentligen som hände? Vad kan innebära en större förändring än flera tusen människors förolyckande? Enron tycktes utåt vara ett mycket framgångsrikt företag, fondkommissionärer och börsmäklare rekommenderade folk att köpa dess aktier och de anställdas jobb tycktes inte vara i farozonen, men så plötsligt sprack bubblan, aktiekursen rasade och Enron visade sig vara konkursmässigt. Genom att skapa ett helt nät av olika Special Purpose Entities eller Special Purpose Vehicles (SPE eller SPV) hade Enron lyckats dölja sina skulder och visa upp resultat som egentligen inte motsvarade verkligheten. Detta ”undangömmande” av balansposter har bl.a. lett fram till en debatt gällande just SPE³; huruvida dessa borde konsolideras av det företag för vars räkning de skapats, och vilken information företag egentligen borde lämna om dessa SPE i sina årsredovisningar.

---

¹ Krugman, Paul, *The Great Divide* (2002)

² *Ibid.*

³ Vi har valt förkortningen SPE eftersom den tycks vara den vanligast förekommande.

1.1.1 Ämnesval

För oss var SPE ett tämligen okänt begrepp när en av våra handledare, Sven-Arne Nilsson, föreslog att vi skulle skriva om det. Det enda vi visste var att det hade diskuterats i samband med Enron, men vad SPE egentligen användes till visste vi inte. Vi tyckte dock att det verkade vara ett mycket intressant ämne dels för att det var något som diskuterats mycket i både svensk och utländsk press under början av 2002, dvs. det var tämligen aktuellt, dels för att det, så vitt vi kunde se, var något som ännu inte behandlats i någon uppsats. De diskussioner vi hade fört om uppsatsämne tidigare under våren hade kretsat kring olika områden av koncernredovisning, och eftersom debatten kring SPE delvis fokuserats kring dess vara eller inte vara i de skapande företagens koncernredovisning ansåg vi att ämnesförslaget var något som passade oss. Vi beslöt oss för att börja läsa in oss på ämnet och ju mer vi läste desto komplexare tycktes det oss, men ofta är det just komplexitet och utmaningar som gör ett ämne intressant, varför vi valde att gå vidare och skriva uppsatsen om SPE och framför allt om dess konsolidering enligt IAS och FAS/EITF.

1.1.2 Vad är en SPE?

Det finns, enligt bl.a. Hancock och Britt vid KPMG i USA, ingen officiell definition av en SPE trots att dessa enheter har diskuterats av redovisare och redovisningsorgan sedan 1980-talet.⁴ Trots detta påstående gällande bristen på en sådan officiell definition har vi dock stött på ett flertal beskrivningar av SPE. En av dessa används av Ernst & Young, och eftersom den nästan ordagrant följer den definition som står att finna i SIC-12, vilken vi anser kunna ses som en officiell definition, har vi valt att återge den här. En typisk SPE kan sägas ha följande karakteristika: den är en enhet skapad för ett smalt och väldefinierat syfte (t.ex. för leasingändamål, för att ta hand om forskning och utveckling eller för värdepapperisering av finansiella tillgångar) och som tar formen av antingen "a corporation, trust, partnership or unincorporated entity"⁵. Den form som oftast väljs är en stiftelse (trust).⁶ En SPE bildas ofta av avtal som ålägger den stränga, och ibland permanenta, restriktioner vad gäller dess lednings möjligheter till självbestämmande. Ofta kan heller inte den förutbestämda policyn för hur aktiviteterna

---

⁴ Hancock, Ellen M & Britt, David C., *New Accounting for SPEs* (2002)

⁵ Information från Ernst & Young (2002) samt SIC-12 punkt 1

⁶ Hancock, Ellen M & Britt, David C., *New Accounting for SPEs* (2002)

i SPEn ska skötas ändras av någon annan än möjligen dess skapare eller sponsor⁷ (dvs. den agerar med en så kallad ”autopilot”). Följden av detta är att en SPE vanligtvis varken har några anställda eller utför aktiviteter som de traditionella företagen⁸. Det händer också att SPEn har en mycket begränsad livslängd eftersom den skapas för ett visst syfte.⁹ I praktiken definieras en SPE ofta som en enhet som inte kan kvalificeras som en ”business” enligt EITF Issue 98-3: *Determining Whether a Nonmonetary Transaction Involves Receipt of Productive Assets or of a Business*¹⁰:

A business is a self-sustaining integrated set of activities and assets conducted and managed for the purpose of providing a return to investors. A business consists of (a) inputs, (b) processes applied to those inputs, and (c) resulting outputs that are used to generate revenues.¹¹

Det anses relativt lätt att avgöra huruvida ett företag ska klassificeras som en överförare (transferor) till en SPE, men det är däremot inte lika okomplicerat att avgöra vem som är sponsor och om överföraren ska konsolidera SPEn.¹² Konsolideringsfrågan behandlas senare i uppsatsen, bl.a. i kapitel 4 och 5, men redan här tänkte vi ta upp några kriterier som kan vara användbara för att bestämma vilket företag som är SPEns sponsor. Det bör dock nämnas att sponsorn och överföraren enligt SIC-12 anses vara ett och samma företag, dvs. det är oftast sponsorn som för över stora delar av tillgångarna till SPEn.

I december 2000 höll SEC sin 28:e årliga konferens, och i ett tal som där hölls av en SEC-anställd presenterades en lista med kriterier, vilka ska underlätta att bestämma vilket företag som ska anses vara en viss SPEs sponsor. Vi återger här listan i sin helhet.

Purpose. What is the purpose of the SPE?

Name. What is the name of the SPE?

Nature. What are the types of operations being performed (for example, lending of financing operations, asset management, and insurance or reinsurance operations)?

---

⁷ I IASBs normer benämns det företag som skapat SPEn ofta sponsor. Denna ses i dessa normer ofta som synonym med överföraren. I de amerikanska reglerna talas det dock främst om överföraren som skapare och benämningen sponsor är inte vanligt förekommande.

⁸ Information från Ernst & Young (2002)

⁹ fei, *Special Purpose Entities: Understanding the Guidelines* (2002)

¹⁰ Andersen, *FASB Addresses New Consolidation Guidance for Special Purpose Entities* (2002)

¹¹ EITF 98-3, *Determining Whether a Nonmonetary Transaction Involves Receipt of Productive Assets or of a Business*, discussion punkt 6

¹² Information från Ernst & Young (2002)

Referral rights. Who has, and what is the nature of, the relationships with third parties that transfer assets to or from the SPE?

Asset Acquisition. Who has the ability to control whether or not asset acquisitions are from the open market or from specific entities?

Continuing Involvement. Who is providing the services necessary for the entity to perform its operations and who has the ability to change the service provider (e.g., asset management services, liquidity facilities, trust services, financing arrangements)?

Placement of Debt Obligations. Who is the primary arranger of the debt placement and who performs supporting roles associated with debt placement?

Residual Economics. Who receives the residual economics of the SPE including all fee arrangements?

Fee Arrangements. Who receives fees for asset management, debt placement, trustee services, referral services, and liquidity/credit enhancement services? How are the fee arrangements structured?

Credit Facilities. Who holds the subordinated interests in the SPE?¹³

Dessa olika punkter ska alltså underlätta avgörandet gällande vilket företag som är SPEns sponsor, men det är inte enbart avgörandet av vilket företag som är sponsor som tycks ställa till det vid konsolideringen av SPE. FASB håller nu på att utarbeta ytterligare regler gällande redovisning av SPE, och ett nytt begrepp "the primary beneficiary" har börjat användas. Denna huvudsakliga förmånstagare har ansvaret för huvuddelen av SPEns risker och är också den som får de huvudsakliga förmånerna¹⁴. En SPE kan ha enbart en huvudsaklig förmånstagare, och denna kan vara antingen överföraren, sponsorn eller den som, enligt det avtal som slöts vid grundandet av SPEn, fattar placeringsbesluten. Det anses dock inte troligt att en kreditgivare skulle kunna vara en huvudsaklig förmånstagare. Det är risktagandet som, enligt indikationer från FASB, kommer att vara det avgörande vid bestämmandet, och detta kan visa sig vara svårt att avgöra när en SPE har skapats av flera olika parter.¹⁵ Precis som en SPE kan ha flera förmånstagare kan ett företag ha flera SPE, och det är därmed också möjligt att en SPE blir en annan SPEs dotterföretag.¹⁶ Dessa kallas i den amerikanska redovisningen för "multi-

---

¹³ Information från Ernst & Young(2002), samt fei, *Special Purpose Entities: Understanding the Guidelines* (2002)

¹⁴ Hancock, Ellen M & Britt, David C., *New Accounting for SPEs* (2002)

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ EITF 96-21: *Implementation Issues in Accounting for Leasing Transactions involving Special-Purpose Entities*, Question No. 2

tiered SPEs”¹⁷ och vi väljer att benämna dem flerstegs-SPE. Genom att ett företag skapar flera SPE blir det ganska svårt att tyda sambanden mellan dem, vilket var fallet med just Enron.

1.2 Problemdiskussion

Enron lyckades, som ovan nämnts, dölja en del av sina skulder för olika intressenter genom att flytta ut dem till sina SPE, och på så sätt lurades bl.a. aktiemarknaden. Att skulderna flyttats ut till de många SPE Enron skapat syntes inte i företagets redovisning eftersom en SPE inte alltid behöver tas med i koncernredovisningen. Enrons revisorer lämnade rena revisionsberättelser och ingen misstänkte att företaget hade så stora skulder att det riskerade hamna i trångmål.

I samband med att Enrons skulder och företagets kris uppdagades och började diskuteras alltmer i media världen över började folk fråga sig hur det kunde hända. Hur kunde ett framgångsrikt företag som Enron plötsligt befinna sig på ruinens brant? Den främsta orsaken tycks ligga i att Enron ”förskönat” sina resultat genom att förflytta skulder och sälja sina aktier till sina SPE. För att mildra krisen och för att undvika att Enron skulle gå i konkurs ingicks ett avtal mellan Enron och en av företagets konkurrenter, Dynegy Inc¹⁸. Detta avtal innebar att Dynegy skulle satsa pengar i Enron, vilket skulle minska risken för konkurs bl.a. genom att Enron på så sätt skulle kunna behålla sin kreditvärdighet. I november drog sig Dynegy dock ur affären på grund av att Enron ”brände pengar” i oroande hastighet samt att det hela tiden dök upp otäcka överraskningar.¹⁹ Alltför mycket information hade undanhållits, och revisorerna tycktes aktivt ha medverkat genom att agera både som konsulter och revisorer. I vissa fall fås intrycket att ”Andersen till och med ligger bakom utformningen”²⁰ av SPE-avtalen. Enrons ”fifflande” med redovisning har alltså inte inneburit en katastrof enbart för företaget självt utan även för dess revisorer.

Skulle detta kunna hända även i Sverige? Det är svårt att säga eftersom SPE än så länge inte finns nämnda i svenska lagar eller normer, men de rekommendationer som framöver kommer att styra redovisningen för svenska börsbolag kommer att utarbetas internationellt, varför det svenska inflytandet över hur redovisningen nationellt ska gå till förmodligen kommer att minska. EU har tagit ett beslut om

---

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ Emshwiller, John R. & Smith, Rebecca *Enron Held the Seeds of Its Own Collapse – In the End, Dubious Transactions and Its Secretive Nature Scared Off Traders, Investors* (2001) s. 7

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ Rundfelt, Rolf, *Vad har Enron egentligen gjort?* (2002), s. 12f

att IASBs standarder ska gälla inom hela unionen för börsnoterade företags koncernredovisningar från och med 2005, och för några år sedan påbörjade Redovisningsrådet denna anpassning till de internationella standarderna. De rekommendationer Rådet ger ut är nästan exakta översättningar av IASBs; ändringar görs enbart om den svenska lagstiftningen så kräver, vilket innebär att redan nu är flera av de gällande rekommendationerna ursprungligen utarbetade internationellt. Inom IAS finns regler som styr konsolidering av SPE, och det är dessa regler som framöver kommer att implementeras även i Sverige. Kommer detta eventuella intåg av SPE då bidra till att risken för "Enronities"²¹ ökar inom den svenska redovisningen?

Inte om Mats Fredricson (FARs ordförande), Anders Holm (ordförande i FARs etikkommitté) och Göran Tidström (ordförande i FEE) har rätt i den artikel som publicerades i Balans där de anser att "med de regler som är på gång i EU vad gäller redovisning, revision och övervakning av kapitalmarknaden, ska det inte vara troligt att det [det som hände i USA gällande Enron] skulle hända här i Europa"²². De anser dock att det inte bör dras några generella slutsatser redan, och diskussioner förs på europainivå gällande exempelvis normgivarnas makt, revisorernas oberoende och de regler som finns inom EU och US GAAP.²³ I samma nummer av Balans skriver Edenhammar att reglerna i Europa inte är lika noggrant utformade som i USA. I USA anses ofta det som inte är direkt förbjudet vara tillåtet. Ansvaret att se till att en Enronskandal inte inträffar i Sverige anses därför ligga hos revisorerna. Det är deras uppgift att se till att redovisningen följer god redovisningssed, och gör den inte det ska de inte lämna en ren revisionsberättelse. Edenhammar säger dock att det redan inträffat något liknande Enronhändelsen här i Sverige och nämner Prosolviaskandalen. Han skriver också att revisorerna, för att undvika att det händer igen, måste inse att de jobbar för aktieägarna, inte för företagsledningen.²⁴

Eftersom det ännu inte står helt klart exakt vad som hände inom Enron kan det vara svårt att säga om det skulle kunna hända i Europa eller inte. Det är också svårt att säga var felet ligger, dvs. om det är de amerikanska reglerna det är fel på, om felet beror på att revisorerna inte har gjort en tillräckligt kritisk granskning av företaget eller om det är något helt annat som ligger bakom krisen. Det vi tyckte verkade intressant var att jämföra de internationella reglerna (IAS) med FAS/EITF för att se om det egentligen finns så stora skillnader mellan regelverken, som kanske kan tyckas av ovan citerade artiklar ur Balans, och sedan

---

²¹ I den amerikanska pressen omnämns ofta det som hänt inom Enron för "Enronities", varför vi valt att anamma detta uttryck här.

²² Holmquist, Bengt *Det ska inte få hända i Europa, inte med våra nya regler!* (2002) s. 5

²³ *Ibid.*

²⁴ Edenhammar, Hans, *Tuffare revisorer bättre än tuffare regler* (2002), s. 8-9

undersöka vad dessa eventuella skillnader beror på. För att få en inblick i vad som ligger bakom de eventuella skillnaderna ansåg vi det viktigt att använda någon form av teori eller modell som kan förklara varför olika redovisningsstandarder är uppbyggda som de är. Då vi har inriktat oss på att undersöka skillnader mellan IAS och FAS/EITF gällande reglerna för konsolidering av SPE tyckte vi att företagsteorier kunde vara en bra utgångspunkt. I uppsatsen tar vi upp två företagsteorier, enhetsteorin och ägarteorin som båda kan sägas behandla konsolideringsfrågan. Inom enhetsteorin ligger fokus på att behandla företaget som en enhet oberoende av ägarnas intressen och ägarteorin har företagets ägare som utgångspunkt för vad som bör tas med i företagets redovisning. I och med att företagets egna intressen är det viktigaste i enhetsteorin, och ägarteorin sätter ägarna främst, uppkommer skillnader i företagets redovisning beroende av vilken teori som är den dominerande. Med bakgrund av detta tyckte vi att företags-teorierna kunde vara intressanta vid vår jämförelse mellan IAS och FAS/EITF rörande konsolidering av SPE. Om regelverken skiljer sig åt gällande huruvida en SPE ska konsolideras eller ej, kan det ju ha sin förklaring i om ägarna eller företaget ses som det mest betydelsefulla. En utförligare genomgång av företags-teorier finns i kapitel 3.

De frågor som vi vill besvara under arbetets gång är:

- Hur ser reglerna för konsolidering av SPE ut enligt FASB/EITF och IASB, dvs. när ska en SPE konsolideras i det företag för vars räkning SPEN skapats?
- Finns det skillnader mellan de båda regelverken?
- Kan dessa eventuella skillnader förklaras med olika företagsteorier?

1.3 Syfte

Syftet är att undersöka hur redovisningsreglerna gällande konsolidering av SPE ser ut i de av FASB/EITF och IASB utformade regelverken samt om det finns några skillnader mellan dem. Syftet är också att undersöka om eventuella skillnader kan förklaras med hjälp av olika företagsteorier.

1.4 Avgränsningar

Vår granskning av standarderna har enbart skett utifrån hur de idag är uppbyggda, dvs. ingen hänsyn har tagits till förarbeten.

Fokus i denna uppsats ligger på hur företagen ska konsolidera enskilda SPE, vilket innebär att vi inte berör redovisningen av ”flerstegs-SPE”, dvs. en SPE som är knuten till andra SPE (se 1.1.2).

FASB/EITF har gett ut ett flertal standarder/uttalanden som nämner SPE, men vi har enbart valt ut dem som berör själva konsolideringsfrågan eftersom det inte ingår i vårt syfte att ta upp de övriga.

1.5 Uppsatsens fortsatta disposition

Uppsatsen har delats in i åtta kapitel och följer efter detta inledande kapitel uppställningen nedan. Ämnesvalet har tagits med redan i kapitel ett eftersom det är det som ligger till grund för uppsatsen och att välja ämne var det första vi gjorde som uppsatsgrupp. Som kapitel nummer två kommer metoden eftersom den innehåller en beskrivning av vilka åtgärder som vidtagits för att uppfylla uppsatsens syfte och där förs också en diskussion kring litteraturvalet. Metoden bör därför placeras före teori och efterföljande kapitel. Att vi har placerat teorin före normkapitlen beror på att läsaren under läsningens gång själv ska ha möjlighet att reflektera över om det i normerna finns något som tyder på att en viss teori kan ha haft större inverkan vid framtagandet. Vi har valt att placera jämförelsekapitlet före analysen, eftersom det underlättar analysarbetet om det redan finns en sammanställning över normernas likheter och skillnader. I sista kapitlet återfinns slutsatser och förslag till framtida forskning, vilket är det mest logiska eftersom slutsatserna bygger på det vi presenterat i de föregående kapitlen.

Kapitel 2 – Metod

Metodkapitlet innehåller en förklaring till val av metod, en beskrivning och motivering till vårt tillvägagångssätt, information om hur vi samlat in information och litteratur, och till sist kommer källkritiken.

Kapitel 3 – Teori

I detta kapitel redogör vi för de två företagsteorier, ägarteori och enhetsteori, som ligger till grund för vår slutanalys. Redogörelsen inleds med en genomgång av ägarteorin för att därefter ta upp dess syn på koncernredovisning. Efter det tas enhetsteorin upp och även detta avsnitt avslutas med en genomgång av dess syn på koncernredovisningen.

Kapitel 4 – Normer för konsolidering av SPE enligt IASB

I detta kapitel görs en genomgång av SIC – 12 som är en tolkning av IAS 27 och gäller konsolidering av SPE.

Kapitel 5 – Normer för konsolidering av SPE enligt FASB/EITF

De amerikanska reglerna för konsolidering av SPE är inte koncentrerade till en standard eller ett uttalande utan finns utspridda i flera normer. I detta kapitel behandlas de normer vi ansett vara av högst värde beroende på att det ofta är de som nämns när redovisning av SPE diskuteras i press och annan litteratur. Slutligen tas de aktuella diskussionerna inom FASB gällande SPE upp.

Kapitel 6 – Jämförelse

Reglerna för konsolidering av SPE enligt IAS och FAS/EITF skiljer sig åt på en del punkter. I detta kapitel redogör vi för vad dessa innebär, samt tar upp även de likheter vi funnit i regelverken. De diskussioner som regelbundet förs inom FASB gällande en ny tolkning har inte tagits i beaktande, eftersom ingen ny tolkning ännu getts ut.

Kapitel 7 – Analys

I detta kapitel analyseras kraven för konsolidering av SPE med hjälp av ägarteorin och enhetsteorin för att på så sätt fastställa om dessa två företagsteorier kan förklara några skillnader mellan regelsystemen

Kapitel 8 - Slutsatser

I detta kapitel presenterar vi de resultat vi kommit fram till i vår jämförelse och analys. Då vi under undersökningens gång ofta stött på material om Enron återknyter vi också till frågan om en Enronskandal skulle kunna inträffa här trots att detta inte ingår i vårt syfte. Utanför syftet ligger även att säga om det ena regelverket kan anses vara bättre än det andra, men vi ansåg ändå att det var en diskussion alltför intressant att utelämnas helt och hållet. Vi försöker alltså här kort ta upp det positiva och negativa med båda regelverken innan kapitlet sedan avslutas med förslag till framtida forskning.

2 Metod

Metodkapitlet innehåller en förklaring till val av metod, en beskrivning och motivering till vårt tillvägagångssätt, information om hur vi samlat in information och litteratur, och till sist kommer källkritiken.

2.1 Val av metod

De metoder utredaren väljer måste ”stämma med problem och med kunskaparens grundläggande föreställningar”, men detta är inte tillräckligt utan metoderna måste även ”stämma med varandra”.²⁵ En människas föreställningsramar är normalt väldigt svåra att ändra, och om de förändras är det en lång process. Dessa ses därför på kort sikt som givna, precis som de teknikmöjligheter utredaren har. Problem å andra sidan skapas och problematiseras, och eftersom problematiseringen är kunskapande och utredaren använder sig av olika metoder för att komma fram till den, kan alltså metodval och problematisering anses vara sammanhängande.²⁶

Vårt syfte är att jämföra de regler som finns i FASB/EITFs regelverk med dem i IASBs gällande konsolidering av SPE för att se om det finns några skillnader mellan dem och om dessa kan förklaras med hjälp av två olika företagsteorier - enhetsteorin och ägarteorin. För att kunna göra detta måste vi utgå från befintliga normer och teorier på området, vilka sedan ska ligga som grund för vår analys. Som ett komplement till den skriftliga information vi har tagit del av hade vi, för att få hjälp med tolkningen av FAS/EITF och IAS, tänkt intervjua två revisorer, Horace Johnson vid Ernst & Young i USA som är väl insatt i FAS/EITF och Sigvard Heurlin som är anställd vid Öhrlings Pricewaterhouse Coopers i Stockholm och dessutom medlem i IASBs Standards Advisory Council (SAC). Intervjun med Sigvard Heurlin genomfördes som planerat, medan intervjun med Horace Johnson fördes via e-mail p.g.a. att han ofta arbetar utanför kontoret.

En orsak till att genomföra intervjuer istället för att göra en enkätundersökning är att eventuella missförstånd och oklarheter vid en intervju kan redas ut på en gång. Anledningen till att vi valde just två revisorer är att de genom sitt yrke har god

---

²⁵ Arbnor, Ingeman & Bjerke, Björn *Företagsekonomisk metodlära* (1994) s. 26

²⁶ Arbnor, Ingeman & Bjerke, Björn *a.a.* s. 27-28

insikt i de redovisningsregler som gäller. Sigvard Heurlin har som medlem i SAC goda kunskaper om IAS och Horace Johnson är som amerikansk revisor väl insatt i de amerikanska redovisningsnormerna, vilket vi ansåg vara mycket viktigt eftersom de frågor vi haft gällande vissa tolkningar varit detaljerade (se bilaga 1 och 2). Orsaken till att vi inte gick ut till redovisare på företag som använder sig av SPE är att det inte finns SPE inom den svenska redovisningsregleringen och att vi därför ansåg det troligt att svenska företag inte i någon större omfattning känner till de regler som gäller internationellt. Vidare ansåg vi att redovisare på företag kan ha incitament att ”tänja” på reglerna för att presentera en bättre ekonomisk ställning för företaget vilket skall jämföras med revisorer som har som uppgift att granska det företagen presenterar utifrån gällande regler och därmed inte har samma incitament att ”tänja” på reglerna. Intervjuer med amerikanska eller engelska företag skulle tyvärr bli alltför kostsamma. Vi tyckte därför att revisorer som genom sitt yrke varit i kontakt med redovisning av SPE skulle kunna hjälpa oss att minimera risken för missförstånd och eventuella felaktigheter i vår analys som hade kunnat uppstå på grund av feltolkningar av normer eller teorier. Att enbart två intervjuer genomfördes beror dels på att dessa inte använts för någon empirisk undersökning och dels för att de svar vi fått från Sigvard Heurlin och Horace Johnson stämt överens med de tolkningar vi själva gjort av regelverken, varför vi inte ansåg det nödvändigt att ta kontakt med fler revisorer.

2.2 Explorativa, deskriptiva och hypotesprövande undersökningar

Enligt Patel och Davidson finns det tre olika typer av undersökningar, explorativa, deskriptiva och hypotesprövande. Den explorativa undersökningen kännetecknas av att den är utforskande. Utredaren vill utöka sin kunskap inom ett område genom att inhämta så mycket ny och allsidig information som möjligt. Resultatet kan sedan användas för ytterligare studier. Den deskriptiva studien är inte lika allsidig som den explorativa, utan här begränsar sig utredaren till några enstaka aspekter av det som ska undersökas. Redan när undersökningen påbörjas finns en hel del information om ämnet och beskrivningarna som görs i studien blir detaljerade och grundliga. Den tredje formen av undersökning är den hypotesprövande undersökningen som förutsätter att det redan finns en omfattande kunskapsmängd och redan utvecklade teorier. Detta innebär ”att man från teorin kan härleda antaganden om förhållanden i verkligheten”.²⁷

---

²⁷ Patel, Runa & Davidson, Bo *Forskningsmetodikens grunder Att planera, genomföra och rapportera en undersökning* (1994) s. 11

De olika undersökningarna görs oftast separat²⁸ och även om vår studie kanske har något inslag av den utforskning som kännetecknar en explorativ studie är den framförallt deskriptiv. Det har sedan länge funnits material om olika företags-teorier varav vi har valt ut två och därefter gjort en grundlig beskrivning. Detta har vi kombinerat med en noggrann beskrivning av de normer som finns inom FASB/EITF och IASB gällande konsolidering av SPE för att sedan göra dels en jämförelse mellan normerna i sig och dels en analys av normerna utifrån de två valda företagsteorierna. Den huvudsakliga delen av uppsatsen är dock en beskrivning, vilket kännetecknar en deskriptiv studie.

Ofta nämns i uppsatser även att en studie är induktiv eller deduktiv. Båda metoderna kan sägas leda till en teori. Den deduktiva utgår från en redan befintlig teori medan den induktiva metoden innebär att en utredare gör undersökningen utan att först ha förankrat den i en redan existerande teori²⁹. Enligt Patel och Davidson genomförs utrednings- och utvecklingsarbete utan någon teoretisk formulering³⁰, och då vår studie är en form av utredningsarbete anser vi att den varken är induktiv eller deduktiv.

2.3 Relevans

Det ämne som studeras bör vara relevant inte bara för utredarna själva utan även för andra människor, dvs. ämnet bör vara betydelsefullt för andra att ta del av. Slutsatserna som dras i arbetet ska vara rimliga och det ska finnas stöd för dem. Det finns alltid olika värderingar och åsikter som påverkar utredarna, varför en undersökning aldrig kan bli helt objektiv. Detta är dock inget hinder för att den ska vara relevant, så länge utredaren inte medvetet försöker undvika att ta upp och granska fakta som strider mot hans egen uppfattning.³¹

Vi anser att vår uppsats uppfyller dessa krav på relevans. SPE har funnits inom den amerikanska redovisningen under flera årtionden, och efter Enronskandalen har dessa blivit en het fråga inom redovisningen. SPE är alltså ett aktuellt ämne, och vi tror att de resultat vi kommer fram till kan vara intressanta för andra som arbetar med redovisning, särskilt eftersom redovisningen blir alltmer internationell och IAS (som innehåller normer för redovisning av SPE) från och med 2005 kommer att gälla för samtliga svenska börsbolag.

---

²⁸ Patel, Runa & Davidson, Bo *a.a.* s. 12

²⁹ Patel, Runa & Davidson, Bo *a.a.* s. 21

³⁰ Patel, Runa & Davidson, Bo *a.a.* s. 22

³¹ Eriksson, Lars Torsten & Wiedersheim-Paul, Finn, *Att utreda, forska och rapportera* (1997), s. 36-37

2.4 Föreställningsram och perspektiv

”Frågor i och för utredningar uppstår inte av sig själva.”³² Om inte utredarna fått i uppdrag att undersöka någon speciell händelse ur ett speciellt perspektiv är det de själva som bestämmer hur utredningen ska gå till och vilka frågor som ska besvaras. Varje utredare har dock en föreställningsram som byggts upp av till exempel uppfostran och utbildning.³³ Oftast är vi som utreder omedvetna om dessa föreställningar, men ändå påverkar de vår syn på olika problem³⁴ och därmed även den metod vi väljer för att finna en lösning på dem. Föreställningsramen är knappast möjlig att välja förutom att den påverkas av den utbildning utredaren valt, medan perspektivet å andra sidan är något som väljs aktivt³⁵. Det perspektivval som görs spelar en avgörande roll för det resultat utredningen mynnar ut i. Halvorsen nämner till exempel ett mikroinriktat och ett makroinriktat perspektiv, där det mikroinriktade utgår från individer eller företag och det makroinriktade betonar de strukturella förhållandena.³⁶

Denna uppsats kan sägas utgå från ett mer makroinriktat perspektiv, dvs. vi granskar hur normerna gällande konsolidering av SPE är uppbyggda inom FASB och IASB och analyserar dem utifrån två företagsteorier. Hur vi väljer att göra undersökningen utifrån detta perspektiv påverkas alltså av våra respektive föreställningsramar varav utbildningen får ses som den mest inflytelserika. Vi läser båda på program vid Ekonomihögskolan vid Lunds Universitet med inriktning mot redovisning och har därför relativt lika uppfattningar vad gäller till exempel vilken litteratur som skulle kunna ligga till grund för undersökningen. En av oss har även läst kandidatkursen i finansiering. Vad gäller kurser utanför Ekonomihögskolan har en av oss läst ryska, rysk historia och ekonomi samt en del socialantropologi, medan den andra av oss läst språk som latin, italienska, engelska, franska och tyska. Eftersom vi granskat SPE enbart ur ett redovisningsmässigt perspektiv tror vi inte att detta har haft någon betydande inverkan på val av underlag eller resultat och slutsatser.

På grund av den stora likhet som trots allt finns mellan våra utbildningar tror vi att det finns en liten risk för att undersökningen kan bli något mer subjektiv än vad som varit önskvärt.

---

³² Eriksson, Lars Torsten & Wiedersheim-Paul, Finn, *a.a.* s. 56

³³ Lundahl, Ulf & Skärvad, Per-Hugo, *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer* (1999), s. 60-63

³⁴ Arbnor, Ingeman & Bjerke, Björn *a.a.* s. 25

³⁵ Lundahl, Ulf & Skärvad, Per-Hugo, *a.a.* s. 63

³⁶ Halvorsen, Knut, *Samhällsvetenskaplig metod*, (1992), s. 38

2.5 Normer och teori

För att kunna se om det finns några skillnader mellan FAS/EITF och IAS i fråga om konsolidering, har vi i normkapitlet tagit upp de delar av normerna vi ansett vara väsentliga för att kunna göra en relevant undersökning. Urvalet har bl.a. gjorts med hjälp av en bok kallad IAS / US GAAP Comparison som getts ut av Ernst & Young och som i några punkter jämför redovisningen av SPE enligt IAS och US GAAP. I denna korta jämförelse hänvisas till en del uttalanden och standarder från både FASB och IASB och genom att läsa dessa har vi även hittat andra normer som behandlar konsolideringen av SPE.

För att få en bättre och mer nyanserad analys än den vi skulle ha fått om vi enbart utgått från normerna beslöt vi oss för att komplettera de utvalda normerna med någon form av teori. ”Teori kan sägas vara ett system av hypoteser, antaganden och satsar.³⁷” Med hjälp av redan befintlig teori ska det gå att ”härleda nya begreppsrelationer” och ”förstå nya förhållanden”.³⁸ Det kan vara svårt att avgöra vilken teori som är bäst lämpad att utgå ifrån när en undersökning ska påbörjas och ibland finns det helt enkelt ingen som passar perfekt. Vår undersökning bygger, som tidigare nämnts, på amerikanska och internationella regler gällande konsolidering av SPE. Vilken teori skulle kunna ligga till grund för en analys av dessa? Vi hade till en början svårt att överhuvudtaget tänka oss att det fanns någon, men efter att ha diskuterat frågan med våra handledare kom vi fram till att en möjlig utgångspunkt skulle kunna vara företagsteorier, vilka ligger till grund för olika sätt att se på ett företag. Vi valde enhetsteorin och ägarteorin eftersom de har olika syn på vad som ska fokuseras i koncernredovisningen och målet var att se om de eventuella skillnader som finns mellan IAS och FAS/EITF kunde förklaras utifrån dessa teorier. I teorikapitlet sammanfattas de med utgångspunkt i den litteratur vi funnit på området och där tas även de skillnader upp som vi anser vara utmärkande. De olika författare som skrivit om företagsteorier tycks, med ett fåtal undantag, vara rörande överens om vad det är som utmärker de olika teorierna och några författare hänvisar till Vernon Kam. Då vi har valt att ha med Kams *Accounting Theory* har vi uteslutit de författare som hänvisar till denna bok.

Analysen innehåller sedan en diskussion om huruvida de olika normerna kan tänkas ha sin utgångspunkt i någon av dessa teorier och om de regelskillnader som finns därför kan sägas bero på att den teoretiska bakgrunden skiljer sig.

---

³⁷ Patel, Runa & Tebelius, Ulla, *Grundbok i forskningsmetodik*, (1987), s. 16

³⁸ *Ibid.*

2.6 Informationsinsamling

För att påbörja en undersökning måste utredarna först sätta sig in i ämnet och de teorier som anses väsentliga. De kunskaper som kan inhämtas från tidigare undersökningar, litteratur, tidskrifter m.m. ligger sedan som grund både för en eventuell empirisk undersökning och för analys och slutsatser.

Till denna uppsats har informationsinsamlingen främst skett genom sökning på LOVISA som är en av Lunds Universitets bibliotekskataloger. Där har litteratur rörande metod och teori hämtats, medan informationen rörande SPE och normer kommer från Internet samt revisionsbyråerna Andersen och Ernst & Young.

Intervjupersonerna har som ovan nämnts valts ut efter de specialkunskaper de har och beträffande sättet att samla in informationen från de två revisorerna ansåg vi telefonintervjuer vara det bästa sättet för just vårt ändamål. Det finns alltid risk för missförstånd, men i motsats till om en skriftlig enkät används kan dessa vid en personlig intervju eller telefonintervju klaras upp direkt. Då målet med intervjuerna varit att få hjälp med tolkning av svårigheter i de båda redovisningsregelverk som ligger till grund för uppsatsen var det mycket viktigt att undvika missförstånd. Något som ytterligare talar för intervjuer istället för enkäter anser vi vara att intervjuaren vid intervjutillfället direkt kan ställa de följdfrågor som kan tänkas dyka upp. Även i det fall då vi inte kunde genomföra intervjun via telefon anser vi att missförstånden varit få. Horace Johnson fick frågorna i god tid och har därför gett oss väldigt utförliga svar. Anledningen till att vi anser att missförstånden varit få, är att de svar vi fått på frågorna stämmer väl överens med de tolkningar vi själva gjort av normerna.

För att informationen ska vara användbar för utredaren och läsaren av utredningen måste den vara både reliabel och valid. Att den är reliabel innebär inte automatiskt att den är valid eftersom pålitlig information som används i fel sammanhang inte kan anses vara giltig³⁹; däremot måste informationen vara reliabel för att kunna vara valid⁴⁰.

---

³⁹ Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn *Forskningsmetodik Om kvalitativa och kvantitativa metoder* (1997) s. 167

⁴⁰ Arbner, Ingeman & Bjerke, Björn *a.a.* s. 250

2.6.1 Validitet

I alla studier är det viktigt att den insamlade informationen är valid, dvs. den måste vara giltig, och urvalet måste vara gjort på ett sådant sätt att det som mäts är det som är avsett att mätas. I en kvalitativ studie är det lättare att få valid information eftersom närheten till det studerade där är större, men även i en sådan studie finns det svårigheter med att bedöma informationen.⁴¹ Det gäller att vara extra uppmärksam när sekundärdata används eftersom dessa data ofta samlats in för andra undersökningar – och därför kanske inte är fullständigt relevanta för just den aktuella mätningen.⁴²

Hur kan utredaren veta om informationen är valid eller inte när det är han själv som valt att undersöka just den? Ett sätt är att be någon utomstående som har goda kunskaper inom ämnet att kontrollera innehållsvaliditeten, dvs. att det som mäts är det som är avsett att mätas⁴³. Det räcker dock inte att det är rätt faktorer som mäts, de måste även mätas på rätt sätt, dvs. ge en sann bild av verkligheten. Genom att anpassa den teoretiska undersökningen och undersökningsmetoderna till varandra uppnås förbättrad validitet.⁴⁴

I vår undersökning har vi försökt få så hög validitet som möjligt genom att samla information som är så aktuell som möjligt och som naturligtvis behandlar redovisningen av SPE. Aktualiteten har för oss varit viktig eftersom SPE, efter det som hände i Enron, diskuteras kontinuerligt inom FASB. Vår ambition är att ta upp och presentera eventuella nya uttalanden som kommer från t.ex. EITF. Vi har valt endast två företagsteorier och inte alls behandlat de övriga. För att undvika avvikelser från det som är avsett att studeras har vi regelbundet haft kontakt med våra handledare som är väl insatta i ämnet redovisning.

2.6.2 Reliabilitet

Att en mätning är reliabel innebär att den är pålitlig. Oberoende mätningar ska uppvisa samma resultat för att reliabiliteten ska anses vara hög.⁴⁵ De ska alltså inte påverkas av vem som utför dem eller under vilka omständigheter de sker.⁴⁶ Reliabiliteten är ett större problem i sådana undersökningar där det krävs att

---

⁴¹ Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn *a.a.* s. 94 & 156

⁴² Halvorsen, Knut *a.a.* s. 42

⁴³ Patel, Runa & Davidson, Bo *a.a.* s. 86

⁴⁴ Arbnor, Ingeman & Bjerke, Björn *a.a.* s. 250

⁴⁵ Halvorsen, Knut *a.a.* s. 42

⁴⁶ Lundahl, Ulf & Skärvad, Per-Hugo *a.a.* s. 152

utredaren själv tolkar informationen än där mätningen sker med exempelvis klocka eller måttband.⁴⁷

Reliabiliteten är precis som validiteten svår att mäta. Vid en intervju beror resultatet både på intervjuaren och på den intervjuade. Svaren beror på hur den intervjuade tolkar frågan, och svaren kan tolkas olika av olika personer. För att öka reliabiliteten vid en personintervju kan till exempel en extra person närvara och registrera svaren. Dennes tolkningar kan sedan jämföras med intervjuarens tolkningar. Det är också möjligt att spela in intervjuerna så att utredaren har möjlighet att lyssna igenom dem ett flertal gånger, allt för att undvika missförstånd.⁴⁸

Den information vi har hämtat till teorikapitlet kommer främst från litteratur skriven av kända författare som anses ha goda kunskaper på området. Metodkapitlet är skrivit med hjälp av ett flertal böcker som behandlar olika forskningsmetoder och sätt att utföra dem. När flera författare är av samma åsikt anser vi att de fakta vi funnit är pålitliga. Normerna är hämtade från FASBs, EITFs och IASBs officiella publikationer, varför vi anser att reliabiliteten är hög. För att göra vår egen analys så pålitlig som möjligt har vi, som ovan nämnts, kompletterat det skriftliga materialet med två revisorers kunskaper i ämnet och i de för uppsatsen väsentliga normerna inom IAS och FAS/EITF.

Vi är medvetna om att det vid en intervju kan uppstå en intervjuareffekt, men eftersom de intervjuer vi utfört inte är en form av empiri utan mer en tolkningshjälp anser vi att risken för en sådan effekt varit minimal. Inför telefonintervjun fick Sigvard Heurlin dessutom frågorna i förväg, vilket inneburit att han har haft gott om tid på sig att förbereda sina svar och tänka över de frågor och svar han eventuellt varit tveksam över från början. För att ytterligare minska risken för missförstånd medverkade vi båda vid intervjun och spelade in den för att kunna göra en exakt sammanställning som därefter legat som grund för tolkningen av SIC – 12.

---

⁴⁷ Eriksson, Torsten Lars & Wiedersheim-Paul, Finn *a.a.* s. 40

⁴⁸ Patel, Runa & Davidson, Bo *a.a.* s. 87

2.7 Källkritik

Det första undersökaren bör fråga sig är om källan är användbar för syftet med undersökningen och om källan kan anses vara trovärdig. Trovärdigheten kan stärkas om fler av varandra oberoende källor säger detsamma.⁴⁹ Det är viktigt att undersökaren förhåller sig kritisk till de dokument han använder sig av för att han ska kunna bedöma sannolikheten i dem. Frågor som måste ställas är bl.a.: När skrevs dokumenten? Av vem skrevs de? Vilket syfte hade författaren med dokumentet? Det är också viktigt att undersöka om dokumenten är förfälskade.⁵⁰ Utredaren bör rensa bort de dokument som inte kan anses vara bra och behåller de som är acceptabla.⁵¹ För att göra bedömningen av vilka dokument som är bra och vilka som inte bör användas i undersökningen finns det en checklista över vad som bör granskas i *Att utreda, forska och rapportera*:

- samtidskrav
- tendenskritik
- beroendekritik⁵²

Samtidskravet innebär att källan bör vara så aktuell som möjligt, dvs. om en källa t.ex. beskriver problem med konsolidering av SPE som fanns på 70-talet kan den inte sägas uppfylla samtidskravet, eftersom det nu finns nya regler. Vi har i den del av vår uppsats som berör normer använt enbart sådana normer som gäller idag, vilket gör att vi anser att samtidskravet är uppfyllt. Vad gäller teori- och metodlitteraturen har vi också använt oss av så nya upplagor som möjligt. Dock anser vi inte att samtidskravet är av samma vikt gällande denna litteratur eftersom det inte skett några större förändringar på dessa områden de senaste åren.

Tendenskritiken berör vilka egna intressen uppgiftslämnaren haft i den behandlade frågan. Vi tror inte att författarnas egna intressen har påverkat de källor vi har använt oss av till den grad att de inte skulle bli pålitliga. Litteraturen som berör företagsteorier har inte skilt sig märkbart beroende på vilken författare som står bakom den. Vi har dock ändå försökt att behandla all befintlig litteratur vi kunnat finna på området för att inte återge enbart en författares åsikter. Normerna ska återge normgivarnas åsikter eftersom det är dessa som gäller för redovisningen. Vi förutsätter att de som är med om att fatta besluten gällande normer har samma intresse, nämligen att försöka göra redovisningen så pålitlig, korrekt och enhetlig som möjligt. Här tror vi därför inte att tendenskritiken spelar en viktig roll.

---

⁴⁹ Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn, *a.a.* s. 135

⁵⁰ Patel, Runa & Davidson, Bo, *a.a.* s. 55

⁵¹ Eriksson, Torsten Lars & Wiedersheim-Paul, Finn *a.a.* s. 153

⁵² Eriksson, Torsten Lars & Wiedersheim-Paul, Finn *a.a.* s. 154

Beroendekritik innebär att beroendeförhållande mellan källorna granskas. Vi har sett att en del källor som behandlar företagsteorier hänvisar till Vernon Kam, varför vi har valt att utelämna dessa. Det finns dock visserligen en risk att även övriga författare påverkats av varandra och att det är orsaken till att det finns så stora likheter mellan de olika böcker vi har med i undersökningen. Vi tror dock att vi har lyckats undvika problemen så gott det går genom att ha med fler utländska och en svensk författare. När det gäller normerna kommer de alla från FASB/EITF och IASB och det är självklart att de olika amerikanska normerna påverkar varandra och likaså att IASBs normer är sammankopplade med varandra. I det här fallet är det alltså inget problem att källorna beror på varandra utan det är snarare en förutsättning för att de ska vara giltiga.

3 Företagsteorier

I detta kapitel redogör vi för de två företagsteorier, ägarteori och enhetsteori, som ligger till grund för vår slutanalys. Redogörelsen inleds med en genomgång av ägarteorin för att därefter ta upp dess syn på koncernredovisning. Efter det tas enhetsteorin upp och även detta avsnitt avslutas med en genomgång av dess syn på koncernredovisningen.

Det finns olika företagsteorier (equity theories) som har olika fokus inom redovisningen. Två vanliga företagsteorier är ägarteorin (proprietary theory) och enhetsteorin (entity theory). Inom ägarteorin ligger tyngdpunkten på det egna kapitalet vilket utgör ägarnas förmögenhet. Här görs en åtskillnad mellan eget kapital och skulder. Balansekvationen blir därmed: tillgångar – skulder = eget kapital (ägarkapital)⁵³. Enligt enhetsteorin ses företaget istället som en enhet, skild från ägare och övriga finansiärer, som ligger till grund för all ekonomisk rapportering. Balansekvationen blir i det här fallet: tillgångar (resurser, investeringar) = kapitalkällor (equities, finansiering).⁵⁴

3.1 Ägarteorin

Utgångspunkten för ägarteorin är just ägarna. Teorin ser företaget som ett verktyg för ägarna, vilket har till syfte att skapa värde för dem, och det är ägarnas intressen och krav i bolaget som ska fokuseras.⁵⁵ Tanken är att det ska vara möjligt att ur balansräkningen utläsa det belopp som tillhör ägarna. Detta gör att redovisningen ska inriktas på att få fram värdet av ägarnas anspråk i bolaget efter det att skulderna dragits av från företagets totala tillgångar. Balansformeln blir följaktligen:

Tillgångar – Skulder = Eget kapital (ägarkapital)

Enligt detta synsätt tillhör företagets tillgångar ägarna, och företagets skulder är de förpliktelser som ägarna har gentemot kreditgivarna. Detta leder till att en del

---

⁵³ Eriksson, Lennart *Koncernredovisning* (2002), s. 29

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ Kam, Vernon, *Accounting Theory* (1990), s. 302

redovisare anser att verkligt värde ska användas vid beräkning av tillgångarnas värde i stället för anskaffningsvärden, eftersom det värde som tillhör ägarna på så sätt bättre fås fram.⁵⁶

Enligt ägarteorin ses intäkter som en direkt ökning av ägarens kapital, medan kostnader ses som en direkt minskning. Detta får till följd att resultatet hos företaget direkt blir en förändring av värdet av ägarnas förmögenhet⁵⁷, vilken kan utläsas i balansräkningen. Vidare ses räntor och skatt som kostnader, medan utdelning inte ses som en kostnad utan snarare en omflyttning av ägarens kapital.⁵⁸

Kapitalandelsmetoden, dvs. att ett intresseföretags bokförda värde ökar/minskar med ägarandelen i dess vinst/förlust, kommer av ägarteorin.⁵⁹ Den har även lett till utvecklandet av nyckeltal, som vinst per aktie och substansvärde per aktie etc.⁶⁰

Ägarteorin utvecklades då företagen var små och framför allt utgjordes av enskilda näringsverksamheter och handelsbolag. Detta gör att den har en del begränsningar, vilka främst uppstått genom att företagen utvecklats till t.ex. aktiebolag som agerar under andra förutsättningar än enskilda näringsverksamheter. Dessa förutsättningar begränsar bl.a. ägarnas möjlighet att ta ut pengar ur bolaget och även deras ansvar för bolagets skulder vid en eventuell konkurs, eftersom ett aktiebolag ses såsom en enhet skild från sina ägare.⁶¹

Koncernredovisning enligt ägarteorin

Även inom koncernredovisningen har ägarteorin fått genomslag då den ligger till grund för ett moderföretagsperspektiv (parent company theory).⁶² Enligt detta perspektiv ska hänsyn tas endast till ägarna av moderföretagets ekonomiska intressen. I ett helägt dotterbolag får detta inga stora konsekvenser, utan det är först när det gäller ett delägt dotterbolag som skillnader uppstår.⁶³ Om en koncernredovisning skulle upprättas enbart enligt ett moderföretagsperspektiv skulle redovisningen se lite annorlunda ut mot hur den ser ut när upprättandet sker enligt praxis. Detta beror på att praxis är påverkad av både ett moderföretags-

---

⁵⁶ Kam, Vernon, *a.a.*, s. 303

⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁸ Kam, Vernon, *a.a.*, s. 304

⁵⁹ Belkaoui, Ahmed, *Accounting Theory* (1985), s. 225

⁶⁰ Kam, Vernon, *a.a.*, s. 304

⁶¹ Kam, Vernon, *a.a.*, s. 305

⁶² Kam, Vernon, *a.a.*, s. 393 och Eriksson, Lennart, *a.a.*, s. 30

⁶³ Kam, Vernon, *a.a.*, s. 394

perspektiv och enhetsperspektiv⁶⁴. Vid upprättandet av en konsoliderad redovisning för moder- och dotterföretagen enligt ett moderföretagsperspektiv räknas minoritetens andel av dotterföretagens kapital bort. Denna andel förs över till minoritetsintresse som kan ses som en skuld till icke-kontrollerande ägare. Om det uppstår övervärden eller undervärden redovisas enbart moderföretagets och inte minoritetens andel av dessa. Vid beräkning av resultatet summeras resultaten från modern och dottern (efter att de interna transaktionerna är eliminerade), avskrivningen på moderns goodwill räknas bort, och slutligen borträknas minoritetens andel av dotterns resultat, som sedan förs över till minoritetsintressen.⁶⁵ Värt att notera vid beräkning av minoritetens andel i dotterföretagets resultat är att eventuell internvinst finns medräknad.⁶⁶

Kritik mot moderbolagsteorin grundar sig främst på att det i den konsoliderade balansräkningen kommer att presenteras en del ”udda” belopp. Detta gäller framförallt då det finns övervärden med i bilden.⁶⁷

Ex: Bolag A köper 80 % av aktierna i bolag B för 1 000 000 kr. Bolag B har ett eget kapital vid förvärvet motsvarande 800 000 kr. Vidare har B en fastighet som är redovisad till 200 000 kr, men har ett verkligt värde som uppgår till 300 000 kr. I den konsoliderade balansräkningen kommer fastigheten att vara redovisad till 280 000 kr (200 000 kr som är bokfört värde + 80 000 kr som motsvaras av 80 % av övervärdet på 100 000 kr).

Av detta exempel framgår tydligt att fastigheten i den konsoliderade balansräkningen redovisas till ett värde som är en blandning av två anskaffningsvärden, det som förelåg vid förvärvandet av dotterföretaget och som bygger på verkligt värde vid den tidpunkten samt det som förelåg vid det ursprungliga förvärvet av fastigheten. Denna sista anmärkning ligger till grund för ytterligare kritik, nämligen att det är en andel av aktierna som modern köper och inte en andel av de enskilda tillgångarna. Det hela blir lite märkligt när man betänker att modern kontrollerar hela dottern och inte bara en del av denna.⁶⁸

---

⁶⁴ Nurnberg, Hugo, *Minority Interest in the Consolidated Retained Earnings Statement* (2001), s. 122

⁶⁵ Kam, Vernon, *a.a.*, s. 394-396

⁶⁶ Eriksson, Lennart, *a.a.*, s. 30

⁶⁷ Kam, Vernon, *a.a.*, s. 396

⁶⁸ *Ibid.*

3.2 Enhetsteorin

Enhetsteorin uppkom som ett komplement till ägarteorin och har inte ägarnas intressen som fokus. I stället ser den företaget som en enskild enhet där ägarna endast är en av de grupper företaget har förpliktelser mot. Detta innebär dock inte att det räcker med att ett företag ska ha en egen redovisning skild från ägarna för att redovisningen ska anses grundad på enhetsteorin. Det krävs även att redovisningen ska vara utformad för att visa företagets (enhetens) ställning och inte ägarnas förmögenhet, samt att företaget kommer att leva vidare även om ägarna avlider.⁶⁹

Då enhetsteorin inte har sin utgångspunkt i värdet av ägarnas andelar utan i företaget som en enhet är det inte lika intressant att speciellt centrera aktieägarnas intressen. I stället ligger tyngdpunkten på företagets totala tillgångar som ställs mot företagets kapitalkällor, vilka utgörs av skulder och eget kapital. Skulder och eget kapital motsvarar de krav och rättigheter som utomstående parter (kapitalbidragare) har i företaget. Skillnaden mellan skulder och eget kapital är att skulderna kan värderas enskilt, oberoende av andra värderingar då företaget är solvent medan värdet av eget kapital är beroende av värdet på tillgångarna⁷⁰. Balansformeln för enhetsteorin blir följaktligen:

Tillgångar (resurser, investeringar) = Kapitalkällor (equities, finansiering)

Tillgångar ses här som företagets rätt att erhålla varor, tjänster och andra förmåner medan dess skulder ses som företagets skyldigheter.⁷¹ Till skillnad från ägarteorin har ägarna här inte rätt till några enskilda tillgångar eller delar av företagets vinster. Det de har rätt till är den eventuella utdelning som bolagsstämman beslutar om och det som blir kvar vid en upplösning av företaget efter att skulderna är betalda.⁷² Inom enhetsteorin ses räntebetalningar, utdelningar samt eventuella ytterligare utbetalningar till ägarna från företaget som en förflyttning av kapital.⁷³

Även inom enhetsteorin finns det förespråkare för verkligt värde i stället för anskaffningsvärde. Förespråkarna menar att investerarna inte har en tillräcklig inblick i företaget för att kunna avgöra vad tillgångarna är värda och att det vid användandet av verkligt värde blir lättare för ledningen att fatta korrekta beslut⁷⁴.

---

⁶⁹ Kam, Vernon, *a.a.*, s. 305-306

⁷⁰ Hendriksen, E. S. & Van Breda, M. F., *Accounting Theory* (1992), s. 771

⁷¹ Hendriksen, E. S. & Van Breda, M. F., *a.a.*, s. 772

⁷² Kam, Vernon, *a.a.*, s. 307

⁷³ Hendriksen, E. S. & Van Breda, M. F., *a.a.*, s. 772

⁷⁴ *Ibid.*

Inom enhetsteorin ligger lite tyngre fokus på resultaträkningen till skillnad från ägar teorin där lite tyngre fokus ligger på balansräkningen. Orsaken till detta är att enhetsteorin sätter företaget i centrum och att resultatet då prioriteras framför ägarnas förmögenhet. Detta dels för att resultatet ger investerarna besked om resultatet av deras investering, och dels för att resultatet över tiden är en stark indikator på om företaget kommer att leva vidare. En annan skillnad gentemot ägar teorin är att intäkter och kostnader inte ses som ökning och minskning av ägarnas kapital, utan som en ökning och minskning av nettotillgångarna där tillgångarna i sig är det som ligger till grund för intäkterna. Förenklat kan kostnader och tillgångar ses som en och samma sak, dvs. förbrukning för att få intäkter. Skillnaden ligger i om förbrukningen sker ”nu” eller i framtiden.⁷⁵

Koncernredovisning enligt enhetsteorin

Inom koncernredovisning ligger enhetsteorin till grund för ett enhetsperspektiv (entity theory).⁷⁶ Vid användandet av ett enhetsperspektiv vid upprättandet av koncernredovisning står företaget (koncernen) som är resultatet av en konsolidering i centrum, och inte, som vid ägar teorin, moderbolagets ekonomiska ställning. Effekten av detta är att det inom enhetssynsättet finns två typer av ägare, majoritetsägare och minoritetsägare. En annan effekt är att det inte bara är moderbolagets andel av övervärden och goodwill samt eventuella undervärden och negativ goodwill som redovisas utan även minoritetens. Detta får till följd att minoritetens andel av vinsten minskas med ett belopp motsvarande avskrivningen på dess andel i övervärden och goodwill.⁷⁷ Värt att notera är att vi funnit två åsikter om goodwill; att minoritetens andel ska vara med (Kam) och att endast moderbolagets andel ska vara med (Eriksson)⁷⁸. Eriksson menar att goodwill antas ha karaktär av en anteciperad integrationsgoodwill och att den därmed avspeglar nuvärdet av framtida synergivinster.⁷⁹ Orsaken till att vi valt att följa Kams åsikt framför Erikssons är att företagen på börsen ofta är värderade till ett högre värde än det bokförda värdet⁸⁰, och då vi har svårt att tänka oss att detta enbart skulle bero på övervärden drar vi slutsatsen att det redan i marknadens ”grundvärdering” av företagen finns goodwill som tillhör samtliga ägare. Att hela denna, vid ett förvärv, enbart skulle tillhöra moderföretaget anser vi är ett begränsat sätt att se på goodwill. Vidare tillfaller en andel av de framtida synergieffekterna minoriteten då de har del av dotterföretagets ökade resultat. Vad gäller internvinster ska dessa elimineras i sin helhet⁸¹, dvs. minoriteten får ingen andel av dessa.

---

⁷⁵ Kam, Vernon, *a.a.*, s. 308

⁷⁶ Kam, Vernon, s. 396 och Eriksson, Lennart, *a.a.*, s. 30

⁷⁷ Kam, Vernon, *a.a.*, s. 397-398

⁷⁸ Eriksson, Lennart, *a.a.*, s. 41 & Kam, Vernon, *a.a.*, s. 397-398

⁷⁹ *Ibid.*

⁸⁰ Gröjer, Jan-Erik, *Stora goodwillvärden kräver ny redovisning* (2000), s. 3

⁸¹ Eriksson, Lennart, *a.a.*, s. 30

Ex: Som ovan köper A 80 % av aktierna i B för 1 000 000 kr. Bolag Bs egna kapital är redovisat till 800 000 kr, fastigheten till 200 000 kr medan dess verkliga värde är 300 000 kr. I den konsoliderade balansräkningen kommer fastigheten att redovisas till 300 000 kr och goodwillen till 350 000 kr (280 000 kr som motsvaras av moderbolagets andel av goodwillen och 70 000 kr som motsvaras av minoriteten).

Att dotterföretagets andel av övervärden och goodwill finns med i koncernredovisningen får även konsekvenser för resultaträkningen. De främsta är att avskrivningarna på övervärden och goodwill blir större med ett belopp motsvarande minoritetens del i dessa⁸². Detta gör i sin tur att resultatandelen som förs över till minoritetsintresse blir lite mindre än i moderbolagsteorin. Minskningen motsvarar avskrivningen av minoritetens andel i övervärden och goodwill.

Kritik mot enhetssynsättet inom koncernredovisning riktar sig mot ett antal punkter, bl.a. mot att detta sammanslagna företag inte existerar överhuvudtaget. Vad gäller minoriteten har den inget intresse i det konsoliderade företaget (vilket ägarna till moderbolaget har) utan endast i dotterföretaget varför betydelsen av att ta med minoritetens andel av övervärden och goodwill blir diskutabel.⁸³

3.3 Sammanfattning

	Ägarteorin	Enhetsteorin
Fokus	Ägarnas förmögenhet	Företaget
Balanskvation	Tillg-Skulder=Eget kapital	Tillgångar=Kapitalkällor
Kostnadsklassificering	Ränta=kostnad Utdelning=kapitalomfördelning	Ränta=kapitalomfördelning Utdelning=kapitalomfördelning
Koncernredovisningsperspektiv	Moderföretagsperspektiv	Enhetsperspektiv
Övervärden & goodwill	Enbart moderföretagets andelar	100 % av övervärdet och goodwill
Tillgångar	Ägarnas tillgångar	Företagets tillgångar
Skulder	Ägarnas förpliktelser/skulder	Företagets förpliktelser/skulder
Intäkter	Ökning av ägarnas förmögenhet	Ökning av nettotillgångar
Kostnader	Minskning av ägarnas förmögenhet	Minskning av nettotillgångar
Medtages i redovisningen	Det som påverkar ägarnas förmögenhet	Det som företaget kontrollerar och som påverkar dess förmögenhet

⁸² Kam, Vernon, *a.a.*, s. 398

⁸³ Kam, Vernon, *a.a.*, s. 399

Av ovanstående matris framgår det som vi anser vara de väsentliga skillnaderna mellan ägarteorin och enhetsteorin samt, på sista raden, det som vi uppfattar som en skillnad över vad som ska presenteras i redovisningen. Denna sista anmärkning bygger vi bl.a. på att det inom ägarteorin är ägarnas förmögenhet som står i centrum, och därmed bör allt som påverkar den vara med. Detta syns inte minst i och med att det vid konsolidering endast anses att *moderbolagets* andel av övervärdena ska vara med, vilket vi anser kan tolkas som att den övriga biten (minoritetens andel) inte ska stå med, eftersom minoriteten själv står för de risker och förmåner som dess andel innebär. Detta resonemang stärks av att ägarteorin förespråkar kapitalandelsmetoden. Enligt den ska ett företag öka/minska det bokförda värdet av ett intresseföretag med den ägda andelen av intresseföretagets resultat, dvs. det erkänner sin andel av resultatet precis på samma sätt som ett moderföretag erkänner minoritetens andel i ett dotterföretags resultat. Inom enhetsteorin är det hela företaget/koncernen som står i centrum. Här tas ingen hänsyn till vilken extern part som står för förmånerna och riskerna utan det som företaget kontrollerar och som påverkar företaget ska tas med i sin helhet, oavsett vilken övrig utomstående part det är som står för delar av förmånerna och riskerna. Om företaget kontrollerar en tillgång ska hela tillgångens värde redovisas. Detta syns tydligt vid konsolidering där hela summan av de aktuella övervärdena samt goodwill tas med trots att minoriteten har anspråk i dem.

Fokus: Inom ägarteorin är det ägarnas förmögenhet som är det viktiga, medan det inom enhetsteorin är företaget, och därmed dess tillgångar, som fokuseras. Detta leder inom ägarteorin till att balansräkningen intar en mer central position som informationsgivare då det här går att utläsa ägarnas förmögenhet direkt. Inom enhetsteorin intar resultaträkningen en lite mer central position, eftersom det är hela företaget och inte bara ägarnas förmögenhet som står i centrum, och då anses resultatet vara en bättre indikator på hur företaget går.

Balanskvationen: Då ägarteorin syftar till att visa ägarnas förmögenhet har balanskvationen utformats för att visa eget kapital, medan i enhetsteorin, där hela företaget och dess tillgångar är det intressanta, har balanskvationen utformats för att visa värdet på alla tillgångarna.

Kostnadsklassificering: Då ägarteorin fokuserar ägarnas förmögenhet ses utdelning som en omfördelning av ägarnas kapital, medan räntekostnader ses som en kostnad, i och med att dessa minskar ägarnas förmögenhet. Inom enhetsteorin, där tyngdpunkten ligger på tillgångarna, medan skulder och eget kapital ses som anspråk som utomstående kapitalbidragare har i företaget, anses både räntekostnader och utdelning vara en och samma sak dvs. omfördelning av kapital.

Koncernredovisningsperspektiv: Ägarteorin ligger till grund för ett moderföretagsperspektiv som syftar till att visa den del av dotterföretagen som moderföretagen äger, dvs. den andel av dotterföretagens egna kapital och resultat som tillfaller moderföretagets ägare. Enhetsteorin ligger till grund för ett enhetsperspektiv som syftar till att visa hela enheten och dess ekonomiska ställning som är följden av konsolidering.

Värdering av övervärden: Enligt ett moderföretagsperspektiv ska endast de delar av övervärden som moderföretaget förvärvat (dvs. en andel motsvarande moderföretagets ägarandel) finnas med i koncernredovisningen medan det inom ett enhetsperspektiv ska tas hänsyn till hela övervärdena.

Tillgångar: Inom ägarteorin ses tillgångar som ägarnas tillgångar, medan de inom enhetsteorin ses som företagets tillgångar.

Skulder: Inom ägarteorin ses skulder som ägarnas förpliktelser, medan de inom enhetsteorin ses som företagets förpliktelser.

Intäkter: Inom ägarteorin ses intäkter som en ökning av ägarnas förmögenhet, medan de inom enhetsteorin ses som en ökning av företagets nettotillgångar.

Kostnader: Inom ägarteorin ses kostnader som en minskning av ägarnas förmögenhet, medan de inom enhetsteorin ses som en minskning av företagets nettotillgångar.

Medtages i redovisningen: Inom ägarteorin, där tyngdpunkten ligger på ägarnas förmögenhet, ska allt som kan påverka förmögenheten tagas med i redovisningen. Inom enhetsteorin, där fokus ligger på företaget, ska det som företaget kontrollerar tas med i sin helhet i redovisningen. Skillnaden ligger här, enligt vårt synsätt, i om det finns någon utomstående ägare som står för en del av risken. Enligt ägarteorin ska den utomstående ägarens andel räknas bort medan det inom enhetsteorin inte sker någon exkludering.

4 Normer gällande SPE enligt IASB

I detta kapitel görs en genomgång av SIC – 12 som är en tolkning av IAS 27 och gäller konsolidering av SPE.

4.1 IAS 27 & SIC – 12

Bestämmelserna för om en SPE ska konsolideras eller inte enligt IASB finns i SIC – 12. Denna bygger på IAS 27 som handlar om koncernredovisning. Orsaken till att SIC – 12 kom till är att bestämmelserna rörande konsolidering av SPE inte är särskilt väl-specificerade i IAS 27. SIC – 12 börjar med att definiera vad en SPE är för något och vad syftet med SIC – 12 är⁸⁴. Detta följs upp med bestämmelser om när en SPE ska konsolideras⁸⁵, och till sist kommer ett avsnitt rörande vad som ligger till grund för avgörandet om en SPE ska konsolideras eller inte⁸⁶.

I SIC – 12 paragraf 1-2 definieras SPE som en enhet, skapad för ett smalt och väldefinierat syfte; som exempel på syfte anges leasing, forskning och utveckling eller en värdepapperisering av finansiella tillgångar. Den nämner att SPE kan vara skapad som t.ex. handelsbolag, aktiebolag eller stiftelse. Vidare nämns att SPE ofta skapas med förutbestämda regleringar som styr vilka aktiviteter SPEn ska ägna sig åt och begränsar möjligheterna för dem som kontrollerar SPEn. Om dessa regleringar ingår i bolagsordningen eller om det är ett avtal mellan de inblandade parterna framgår inte, vilket gör att vi tolkar det som att det är oväsentligt vilken form dessa regleringar tar så länge som de finns där.

SPEs often are created with legal arrangements that impose strict and sometimes permanent limits on the decision-making powers of their governing board, trustee or management over the operations of the SPE.⁸⁷

Detta brukar kallas för att SPEn styrs av en autopilot, och regleringarna går normalt, med vissa undantag, inte att ändra. Undantag är ibland att den så kallade

---

⁸⁴ SIC – 12 paragraf 1-7

⁸⁵ SIC – 12 paragraf 8-11

⁸⁶ SIC – 12 paragraf 12-15

⁸⁷ SIC – 12 paragraf 1

sponsorn (alternativt skaparen eller ett annat bolag för vars syfte SPEn är skapad⁸⁸) har möjlighet att göra ändringar i styrningen eller stadgarna hos SPEn.

Sponsorn för ofta tillgångar till SPEn, vilka sponsorn sedan har rätt att bruka, medan tredje part, så kallade kapitalbidragare (capital provider), bidrar med det kapital som behövs för att driva SPEn. SIC – 12 paragraf 3 ger exempel på förmåner (beneficial interest) som sponsorn kan ha av SPEn trots att denne inte äger den.

A beneficial interest in an SPE may, for example, take the form of a debt instrument, an equity instrument, a participation right, a residual interest or a lease. [...]⁸⁹

I SIC – 12 paragraf 7 anges att trots att en överföring av tillgångar från sponsorn till SPEn är att, till sin rättsliga form, se som en försäljning kan det finnas förutsättningar där SPEn ska konsolideras i sponsorns redovisning. Dessa förutsättningar presenteras mer noggrant i SIC 12 paragraf 8-11. Grunden för huruvida en SPE ska konsolideras eller ej, är kontroll⁹⁰ (control) (bestämmande inflytande)⁹¹.

An SPE should be consolidated when the substance of the relationship between an enterprise and the SPE indicates that the SPE is controlled by that enterprise⁹²

IAS 27 paragraf 6 definierar kontroll som:

*Control (for the purpose of this Standard) is the power to govern the financial and operating policies of an enterprise so as to obtain benefits from its activities.*⁹³

Att sponsorn vid skapandet av SPEn sett till att det finns restriktioner för hur ledningen i SPEn får styra (autopilot) kan vara tillräckligt för att en konsolidering ska ske.⁹⁴ Enligt Sigvard Heurlin ligger betoningen vid avgörandet om sponsorn varit involverad vid upprättandet av en autopilot på ”the ability to control” och han anser att det inte är tillräckligt att sponsorn sitter med som rådgivare vid

---

⁸⁸ Hädanefter kommer vi att använda begreppet sponsor synonymt för de olika bolag som en SPE kan ha skapats för

⁸⁹ SIC – 12 paragraf 3

⁹⁰ När konsolideringsreglerna enligt IAS behandlas kommer vi att använda det svenska ordet kontroll synonymt med det engelska ”control” så som det definieras i IAS 27 paragraf 6

⁹¹ Heurlin, Sigvard, telefonintervju 2002-05-21

⁹² SIC – 12 paragraf 8

⁹³ IAS 27 paragraf 6

⁹⁴ SIC – 12 paragraf 9

upprättandet av restriktionerna utan att det är en starkare position än så som krävs.⁹⁵ I övrigt hänvisas till IAS 27 paragraf 12 för fler indikationer som anger att sponsorn kontrollerar en SPE trots att den äger mindre än 50 % av rösterna. Dessa indikationer, vilka vi valt att citera för att undvika missförstånd, är:

- (a) power over more than one half of the voting rights by virtue of an agreement with other investors;
- (b) power to govern the financial and operating policies of the enterprise under a statute or an agreement;
- (c) power to appoint or remove the majority of the members of the board of directors or equivalent governing body; or
- (d) power to cast the majority of votes at meetings of the board of directors or equivalent governing body.⁹⁶

Vid tillämpandet av dessa bestämmelser ska en ny bedömning göras av alla relevanta faktorer i varje enskilt fall.⁹⁷ Bortsett från dessa indikationer anger SIC – 12 paragraf 10 ytterligare några exempel på faktorer som kan ligga till grund för bedömningen av om en SPE är kontrollerad av sponsorn eller inte. Dessa indikationer preciseras ytterligare i appendixet till SIC – 12 och är:

1. Att aktiviteterna som utförs av en SPE i huvudsak utförs för sponsorns räkning, utifrån sponsorns speciella behov och på ett sådant sätt att sponsorn erhåller förmåner från SPENS aktiviteter.⁹⁸ Exempel på aktiviteter här kan vara att SPEN hjälper till med kapitalanskaffning till sponsorn eller att SPEN levererar varor och/eller tjänster som är enhetliga med sponsorns verksamhet och som sponsorn, om inte SPEN funnits, varit tvungen att själv anskaffa. Här klargörs också att beroendet av en enhet, som t.ex. det mellan leverantörer och en mycket viktig kund, inte i sig själv leder till att det är frågan om kontroll.⁹⁹
2. Att sponsorn i huvudsak har beslutanderätt att tillgodogöra sig huvuddelen av alla förmåner som SPENS aktiviteter leder till, eller att sponsorn, genom att sätta upp en autopilot, har delegerat dessa.¹⁰⁰ Som exempel anges här möjligheten att ensidigt upplösa SPEN, möjligheten att ändra karaktären eller stadgarna hos SPEN och möjligheten att lägga in veto mot ändringar i SPENS karaktär eller stadgar.¹⁰¹
3. Att sponsorn i huvudsak har rätt till huvuddelen av förmånerna som kommer av SPEN och att sponsorn, därmed kan vara utsatt för risk som kommer av SPENS aktiviteter.¹⁰² För att detta ska kunna klassificeras som indikationer för

---

⁹⁵ Heurlin, Sigvard, telefonintervju 2002-05-21

⁹⁶ IAS 27 paragraf 12

⁹⁷ SIC – 12 paragraf 9

⁹⁸ SIC – 12 paragraf 10 a

⁹⁹ SIC – 12, appendix a *Activities*

¹⁰⁰ SIC – 12 paragraf 10 b

¹⁰¹ SIC – 12, appendix b *Decision-making*

¹⁰² SIC – 12 paragraf 10 c

kontroll krävs att sponsorn är involverad i transaktioner med SPEn och att sponsorn får dessa förmåner pga. SPEns prestationer. Som exempel anges *”rights to a majority of any economic benefits distributed by an entity [...] rights to majority residual interests in scheduled residual distributions or in a liquidation of the SPE”*.¹⁰³

4. Att sponsorn i huvudsak bär huvuddelen av riskerna som är relaterade till ägandet av SPEn eller dess tillgångar för att på så sätt erhålla förmåner från SPEns aktiviteter.¹⁰⁴ Med detta menas att sponsorn går in som en garant så att kapitalbidragarna i SPEn endast är utsatta för sådan risk som förknippas med långivare. Den ägarmässiga risken står sponsorn därmed för. Som exempel anges att kapitalbidragarna inte har något betydande inflytande i SPEns underliggande nettotillgångar, att kapitalbidragarna inte har rätt till de framtida förmåner som kommer av SPEn, att kapitalbidragarna i huvudsak inte är utsatta för risken som de underliggande nettotillgångarna i SPEn för med sig och att kapitalbidragarna endast får ersättning som är likvärdig med den som en långivare skulle få.¹⁰⁵

Värt att observera här är att ovan nämnda faktorer endast är indikationer som visar att ett bestämmande inflytande finns. Detta visar inte minst texterna i SIC – 12 paragraf 10 och appendixet:

[...] the following circumstances, for example, may indicate a relationship in which an enterprise controls an SPE and consequently should consolidate the SPE [...]¹⁰⁶

The guidance provided in the Interpretation and in this Appendix is not intended to be used as 'a comprehensive checklist' of conditions that must be met cumulatively in order to require consolidation of an SPE¹⁰⁷

Som grund för avgörandet om en SPE uppfyller kraven för att konsolideras eller inte i sponsorns redovisning anges i SIC – 12 paragraf 12 att det är den huvudsakliga innebörden och inte endast den legala formen i relationen mellan sponsorn och SPEn som är avgörande. I SIC – 12 paragraf 13 hänvisas till IAS 27 paragraf 6, där förmågan att styra beslutandet i sig inte är tillräckligt för kontroll. Det krävs även att denna förmåga medföljs av syftet att erhålla förmåner från den kontrollerade enhetens aktiviteter (se ovan).

---

¹⁰³ SIC – 12, appendix c *Benefits* punkt 1 och 2.

¹⁰⁴ SIC – 12 paragraf 10 d

¹⁰⁵ SIC – 12, appendix d *Risks*

¹⁰⁶ SIC – 12 paragraf 10

¹⁰⁷ SIC – 12, appendix

I många fall där en autopilot har satts upp för att styra en SPE kan det vara svårt att avgöra om sponsorn har något bestämmande inflytande. Här menas i SIC – 12 paragraf 14 att den uppställda autopiloten ofta visar att sponsorn använt sitt bestämmande inflytande vid bildandet av SPEn och att det ligger till grund för bedömningen att sponsorn i själva verket har ett bestämmande inflytande¹⁰⁸. I IAS 27 paragraf 13 b anges att ett dotterföretag inte ska konsolideras i moderföretagets redovisning om dotterföretaget agerar under långsiktiga restriktioner som ned-sätter dess förmåga att överföra medel till moderföretaget. De fall där sponsorn varit med och beslutat om handlingsutrymmet för en SPE (uppställd autopilot) anses inte utgöra den typ av restriktioner som anges i IAS 27 paragraf 13 b.¹⁰⁹

4.2 Sammanfattning

SIC – 12 behandlar när en SPE ska konsolideras i koncernredovisningen. Utgångspunkten för bedömningen om en SPE ska konsolideras eller inte är kontroll. Kontroll definieras som förmåga att styra beslutandet i en enhet samt att syftet att erhålla förmåner ska följa med denna förmåga. Vidare tar SIC – 12 upp faktorer som indikerar kontroll. Samtliga faktorer är av sådan karaktär att sponsorn får förmåner. SIC – 12 hänvisar även till IAS 27 paragraf 12 för ytterligare faktorer som indikerar kontroll. En annan central aspekt som behandlas i SIC – 12 är vad som gäller om en SPE agerar under restriktioner som begränsar möjligheterna för ledningen i en SPE; en autopilot är uppsatt. Om sponsorn varit inblandad i upprättandet av autopiloten anses detta vara en stark indikator på kontroll.

---

¹⁰⁸ SIC – 12 paragraf 14

¹⁰⁹ SIC – 12 paragraf 15

5 Normer gällande konsolidering av SPE enligt FASB/EITF

De amerikanska reglerna för konsolidering av SPE är inte koncentrerade till en standard eller ett uttalande utan finns utspridda i flera normer. I detta kapitel behandlas de normer vi ansett vara av högst värde beroende på att det ofta är de som nämns när redovisning av SPE diskuteras i press och annan litteratur. Slutligen tas de aktuella diskussionerna inom FASB gällande SPE upp.

I USA finns det ett flertal normer som behandlar SPE och, som vi nämnt i inledningen, fokuserar vi på dem som behandlar konsolideringsfrågan. Efter Enronskandalen diskuterar FASB kontinuerligt hur SPE ska behandlas för att liknande skandaler ska kunna undvikas i framtiden och de håller på att arbeta med ett utkast till ett nytt uttalande gällande bl.a. konsolidering av SPE¹¹⁰. Den senaste standarden som gavs ut av FASB och som till viss del behandlar konsolideringsfrågan är FAS 140: *Accounting for Transfers and Servicing of Financial Assets and Extinguishments of Liabilities*. Förutom just FAS 140 tar vi här upp en del av de uttalanden som givits ut av EITF eftersom dessa också återger FASBs åsikter gällande SPE.

5.1 FAS 140: Accounting for Transfers and Servicing of Financial Assets and Extinguishments of Liabilities

FAS 140: *Accounting for Transfers and Servicing of Financial Assets and Extinguishments of Liabilities*, som ersätter den tidigare standarden FAS 125, gavs ut av FASB i september 2000 och gäller efter den 31 mars 2001 ”for transfers and servicing of financial assets and extinguishments of liabilities” och efter den 15 december 2000 ”for disclosures relating to securitization transactions and collateral”.¹¹¹ Eftersom standarden är mycket omfattande, 364 paragrafer, redogör

---

¹¹⁰ Andersen (2002), *FASB Addresses New Consolidation Guidance for Special Purpose Entities*

¹¹¹ FAS 140 inledningen

vi här enbart för de delar som vi anser vara viktiga gällande konsolidering och redovisning av SPE.

Som namnet visar behandlar FAS 140 bl.a. hur ett företag ska redovisa försäljning av finansiella tillgångar och skulder, dvs. den redogör för när en egentlig försäljning har skett och när en skuld kan anses vara upphävd. En del företag skapar SPE för att föra över en del av sina tillgångar eller skulder dit. En fråga som FAS 140 tar upp är vilka krav som måste vara uppfyllda för att en SPE ska anses vara en kvalificerad SPE (qualifying SPE), dvs. en enhet som inte ska konsolideras av överföraren¹¹² eller något annat företag inom samma koncern. Om en SPE efter ikraftträdandet av FAS 140 inte längre uppfyller kraven för att klassificeras som en kvalificerad SPE ska den dock även fortsättningsvis räknas som en sådan. Detta gäller så länge den uppfyller de krav som ställdes för en kvalificerad SPE i tidigare redovisningsstandarder, så länge den inte utfärdar nya förmåner (beneficial interests) efter ikraftträdandet av FAS 140, och så länge den inte tar emot tillgångar som det inte fanns avtal för att ta emot före ikraftträdandet¹¹³. Om det dock skulle bli så att en kvalificerad SPE inte längre uppfyller kraven för att få räknas som kvalificerad, ska de överförda tillgångarna åter kontrolleras av överföraren.

I paragraf 35 anges de krav som måste vara uppfyllda för att en SPE ska få klassificeras som en kvalificerad SPE. Kraven är mycket konkreta, och för att undvika felaktiga eller vilseledande översättningar citerar vi hela paragrafen.

A qualifying SPE is a trust or other legal vehicle that meets *all* of the following conditions:

- a. It is demonstrably distinct from the transferor (paragraph 36)
- b. Its permitted activities (1) are significantly limited, (2) were entirely specified in the legal documents that established the SPE or created the beneficial interests in the transferred assets that it holds, and (3) may be significantly changed only with the approval of the holders of at least a majority of the beneficial interests held by entities other than any transferor, its affiliates, and its agents (paragraphs 37 and 38)
- c. It may hold only:
  - (1) Financial assets transferred to it that are passive in nature (paragraph 39)
  - (2) Passive derivative financial instruments that pertain to beneficial interests (other than another derivative financial instrument) issued or sold to parties other than the transferor, its affiliates, or its agents (paragraphs 39 and 40)

---

¹¹² I FAS 140 benämns det företag som skapar SPEn och gör "överföringar" till den för "transferor" och SPEn blir en "transferee". Vi har i denna sammanfattning av standarden valt att översätta dessa termer med överföraren respektive mottagaren.

¹¹³ FAS 140 paragraf 25

- (3) Financial assets (for example, guarantees or rights to collateral) that would reimburse it if others were to fail to adequately service financial assets transferred to it or to timely pay obligations due to it and that it entered into when it was established, when assets were transferred to it, or when beneficial interests (other than derivative financial instruments) were issued by the SPE
  - (4) Servicing rights related to financial assets that it holds
  - (5) Temporarily, nonfinancial assets obtained in connection with the collection of financial assets that it holds (paragraph 41)
  - (6) Cash collected from assets that it holds and investments purchased with that cash pending distribution to holders of beneficial interests that are appropriate for that purpose (that is, money-market or other relatively risk-free instruments without options and with maturities no later than the expected distribution date).
- d. If it can sell or otherwise dispose of noncash financial assets, it can do so only in automatic response to one of the following conditions:
- (1) Occurrence of an event or circumstance that (a) is specified in the legal documents that established the SPE or created the beneficial interests in the transferred assets that it holds; (b) is outside the control of the transferor, its affiliates, or its agents; and (c) causes, or is expected at the date of transfer to cause, the fair value of those financial assets to decline by a specified degree below the fair value of those assets when the SPE obtained them (paragraphs 42 and 43)
  - (2) Exercise by a BIH [Beneficial Interest Holder] (other than the transferor, its affiliates, or its agents) of a right to put that holder's beneficial interest back to the SPE (paragraph 44)
  - (3) Exercise by the transferor of a call or a ROAP [Removal-of-accounts provision] specified in the legal documents that established the SPE, transferred assets to the SPE, or created the beneficial interests in the transferred assets that it holds (paragraphs 51-54 and 85-88)
  - (4) Termination of the SPE or maturity of the beneficial interests in those financial assets on a fixed or determinable date that is specified at inception (paragraph 45).¹¹⁴

Kravet som finns i punkten a. att en SPE ska vara "demonstrably distinct" kan vara svårt att tolka. Hur avgörs om något är "bevisligen skilt" från något annat? FASB ger i paragraf 36 ett förtydligande:

A qualifying SPE is demonstrably distinct from the transferor only if it cannot be unilaterally dissolved by any transferor, its affiliates, or its agents and either (a) at least 10 percent of the fair value of its beneficial interests is held by parties other than the transferor, its affiliates, or its agents or (b) the transfer is a guaranteed mortgage securitization.¹¹⁵

---

¹¹⁴ FAS 140, par. 35

¹¹⁵ FAS 140, par. 36

En SPE är alltså inte kvalificerad om överföraren själv, något av dess närstående bolag (affiliates) eller någon av dess agenter (agents) ensam kan ta beslut om att upplösa SPEn. Ett annat eventuellt krav för kvalificering är att utomstående innehar minst 10 % av det som innebär förmåner (beneficial interests). Lite annorlunda uttryckt står detta i paragraf 181: en kvalificerad SPE är bevisligen skild från överföraren om tredje part innehar minst 10 % av de tillgångar som förts över till SPEn eller 10 % av "the interests in a series in the master trust," eller ifall överföraren inte ensamt kan fatta beslut om att likvidera SPEn. Anledningen till att FASB ansåg att tredje part ska inneha minst 10 % är att detta ansågs som tillräckligt för att visa att SPEn är avskild från överföraren och dess koncernbolag. I vissa fall kan dock avvikelser från den rekommenderade insatsen på 10 % förekomma även nedåt.

En ändring som har gjorts i FAS 140 gentemot FAS 125 gäller kravet att en SPEs verksamhet ska vara klart bestämd redan från början och att inga ändringar får ske. Detta totalförbud har i FAS 140 luckrats upp något och vissa ändringar är tillåtna. För att minska överförarens möjlighet att genomföra ändringar allt eftersom denne anser det nödvändigt måste dessa dock godkännas av en majoritet av "third-party BIHs". Avtalet som sluts vid SPEns bildande styr även vilka tillgångar SPEn får äga. En SPE bör inte kunna förvärva tillgångar på den öppna marknaden utan enbart acceptera de tillgångar som förs över till den. FASB beslutade att en kvalificerad SPE utöver finansiella tillgångar får lov att äga fem typer av tillgångar, se ovan i paragraf 35 punkt c. Att de finansiella instrumenten enligt samma paragraf ska vara passiva till sin natur innebär t.ex. att den kvalificerade SPEn inte kan utnyttja den rösträtt som t.ex. aktier i normala fall för med sig, dvs. den kvalificerade SPEn får inte lov att bestämma hur den ska rösta¹¹⁶. Ett derivat (derivative financial instrument) anses inte vara passivt om det inkluderar en option för SPEn att köpa eller sälja andra finansiella instrument. De derivat som dock räknas som passiva är t.ex. swappar och terminer.¹¹⁷ I paragraf 41 står att en kvalificerad SPE endast temporärt får inneha sådana icke-finansiella tillgångar som inte räknas som "servicing rights". Till exempel kan en kvalificerad SPE tillåtas att tillfälligt inneha en utmätt icke-finansiell intecknad egendom, men den kan inte ta emot väsentliga säkerställda nödlidande finansiella tillgångar med förväntningen att den kommer att ta panten i anspråk och med vinst förvalta de pantsatta, icke-finansiella tillgångarna.¹¹⁸

En kvalificerad SPE får sälja eller på annat sätt göra sig av med icke-kontanta finansiella tillgångar enbart om detta specificerats i det avtal som reglerar dess aktiviteter, om händelsen ligger utanför överförarens kontroll eller om det finns en

---

¹¹⁶ FAS 140, par. 39

¹¹⁷ *Ibid*

¹¹⁸ FAS 140, par. 41

risk för att värdet på tillgångarna kommer att understiga det verkliga värde som gällde när SPEn övertog dem. En kvalificerad SPE tillåts alltså inte ha makt att sälja dessa tillgångar om värdet understiger det högsta verkliga värde som har uppnåtts så länge detta fortfarande överstiger det värde som gällde vid övertagandet.¹¹⁹ SPEn tillåts även sälja icke-kontanta finansiella tillgångar om det är nödvändigt för att en annan förmånstagare än överföraren ska kunna utnyttja rätten att återföra sina förmåner (beneficial interests) till SPEn¹²⁰:

A qualifying SPE may dispose of transferred assets automatically to the extent necessary to comply with the exercise by a BIH (other than the transferor, its affiliates, or its agents) of its rights to put beneficial interests back to the SPE.¹²¹

Detsamma gäller om överföraren bestämmer sig för att utnyttja ett krav eller en ROAP som specificerats i avtalet som slöts vid skapandet av SPEn. En ROAP är en möjlighet för överföraren att, vid värdepapperisering av finansiella tillgångar, återkräva tillgångar som är föremål för vissa restriktioner ("many transfers of financial assets in securitizations empower the transferor to reclaim assets subject to certain restrictions")¹²².

Den sista möjligheten för en kvalificerad SPE att göra sig av med icke-kontanta finansiella tillgångar till någon annan än överföraren gäller antingen vid upphörandet av SPEn eller då förmånerna (beneficial interests) förfaller. Detta gäller dock enbart automatiskt "on fixed or determinable dates" som specificerats redan vid SPEns skapande. Om SPEn själv kan välja mellan två olika datum att göra sig av med tillgångarna, och den själv kan välja vilka tillgångar som ska säljas vid vardera datum, anses datumet inte vara "a fixed or determinable date" specificerat vid SPEns skapande.¹²³

Vad gäller redovisningen av en SPE står i FAS 140 paragraf 46 att en kvalificerad SPE inte får konsolideras vare sig av överföraren eller andra koncernbolag. Trots att ingen konsolidering av SPEn ska ske i överförarens koncernredovisning ska denne lämna information om det kassaflöde som skett mellan just SPEn och överföraren. De tillgångar som finns i en SPE anses tillhöra dess BIH.

---

¹¹⁹ FAS 140, par. 42 & 43

¹²⁰ FAS 140, par. 44

¹²¹ *Ibid*

¹²² FAS 140, par. 85

¹²³ FAS 140, par. 45

5.2 EITF 90-15: Impact of Nonsubstantive Lessors, Residual Value Guarantees, and Other Provisions in Leasing Transactions

Precis som FAS 140 behandlar EITF 90-15 främst en viss typ av SPE. I det här fallet gäller det bl.a. sale-leaseback-överföringar mellan SPEn och sponsorn och där leasingen är operationell enligt de krav som ställs upp i FAS 13. (Att EITF 90-15 främst är tillämpbar på sådana SPE som skapats för leasingändamål beror på att det var just dessa som behandlades av EITF i det här fallet.) Strukturen på olika SPE kan variera mycket liksom de risker och fördelar som är förknippade med SPEn, men eftersom det trots allt finns likheter och då EITF 90-15 delvis bygger på gamla regler för redovisning av SPE, kan den vara användbar även då andra typer av överföringar som rör SPE ska värderas¹²⁴.

Istället för att som i FAS 140 ange vad som krävs för att en SPE ska klassificeras som kvalificerad och därmed inte konsolideras, ställer EITF upp krav som ska vara uppfyllda för att en konsolidering ska ske i leasetagarens koncernredovisning. Samtliga nedanstående punkter måste vara uppfyllda, och precis som under FAS 140 citerar vi kraven för att undvika missförstånd.

1. Substantially all of the activities of the SPE involve assets that are to be leased to a single lessee
2. The expected substantive residual risks and substantially all the residual rewards of the leased asset(s) and the obligation imposed by the underlying debt of the SPE reside directly or indirectly with the lessee through such means as
  - a. The lease agreement
  - b. A residual value guarantee through, for example, the assumption of first dollar of loss provisions
  - c. A guarantee of the SPE's debt
  - d. An option granting the lessee a right to (1) purchase the leased asset at a fixed price or at a defined price other than fair value determined at the date of exercise or (2) receive any of the lessor's sales proceeds in excess of a stipulated amount
3. The owner(s) of record of the SPE has not made an initial substantive residual equity capital investment that is at risk during the entire term of the lease.¹²⁵

Huruvida de "substantial residual risks" som omnämns i punkt 2 ligger hos leasetagaren eller inte anser SEC måste avgöras från fall till fall genom att

---

¹²⁴ EITF 90-15, Question No. 2 samt Response No. 2

¹²⁵ EITF 90-15, discussion

granska om denna har "elements of management and control", dvs. om leasetagaren t.ex. bär den huvudsakliga risken och har rätt till den huvudsakliga delen av de vinster som uppstår.¹²⁶ Leasingavtalet måste också granskas för att se om leasingen får klassificeras som operationell leasing enligt FAS 13.¹²⁷

Kravet i punkt tre ovan på att tredje part inte får ha gjort en "initial substantive residual equity capital investment" skiljer sig också beroende på SPEns verksamhet. Som riktlinje har SEC satt en gräns på 3 % och överstiger alltså den utomstående finansiärens kapitalandel dessa 3 % ska SPEn inte konsolideras av leasetagaren.¹²⁸ Om något av kraven i punkt 1 och 2 inte är uppfyllt behövs det dock ingen investering från tredje part för att överföraren ska undvika konsolidering av SPEn.

I de fall den utomstående finansiären har satsat mer än de 3 % som är miniminsatsen är det tillåtet för denne att när som helst dra tillbaka den del av investeringen som överstiger 3 %. Under SPEns livstid får finansiären dock inte lov att minska investeringen så att den understiger de 3 % eftersom denna andel måste "stå på spel" under hela den tid SPEn existerar. Inte heller om eget kapital i SPEn ökat som följd av att värdet på t.ex. en av dess byggnader har ökat i värde är det tillåtet för finansiären att minska sin investering genom uttag.¹²⁹ Detta gäller för att överföraren ska kunna undvika konsolidering.

Det är möjligt för en tidigare icke-självständig SPE att bli självständig genom att en finansiär gör en minimiinvestering enligt kraven ovan. I och med att denna SPE då inte längre ska konsolideras måste de befintliga leasingavtal som fanns mellan SPEn och leasetagaren omvärderas och resultera i ett nytt leasingavtal. Om förhållandet istället varit det omvända att SPEn tidigare inte varit konsoliderad och ett nytt leasingavtal sluts som gör att SPEn uppfyller konsolideringskraven, ska hela SPEn, inklusive de tidigare leasingavtalen, konsolideras framöver.¹³⁰

---

¹²⁶ EITF 90-15 svar till fråga 3

¹²⁷ EITF 90-15 discussion

¹²⁸ EITF 90-15 svar till fråga 3

¹²⁹ EITF 90-15 svar till fråga 5 & 6

¹³⁰ EITF 90-15 svar till fråga 8 & 9

5.3 EITF 96-21: Implementation Issues in Accounting for Leasing Transactions Involving Special-Purpose Entities

I inledningen till EITF 96-21 hänvisas till EITF 90-15 och att en leasetagare ska konsolidera en SPEs tillgångar, skulder, resultat och kassaflöde om vissa uppställda krav är uppfyllda. Detta gäller för SPE som skapats för både själva produktionen och för efterföljande leasing av en tillgång så länge leasingavtalet uppfyller kraven. Konsolideringen ska ske från den dag då leasingavtalet börjar gälla.

En fråga som tas upp i detta EITF-uttalande är hur en SPE som har leasingavtal med mer än en leasetagare ska redovisas, men eftersom vi fokuserar på en enskild leasetagare som har en SPE behandlar vi inte denna fråga här. Vi berör heller inte fallet där leasetagaren har två SPE varav den ena blir dotterbolag till den andra.

En fråga som vi dock anser vara av betydelse är fråga fem i EITF 96-21. Denna tar upp huruvida betalningar från en SPE till dess registrerade ägare (owners of record) ska ses som en utdelning (return *on* equity capital) eller en minskning av det satsade egna kapitalet (return *of* equity capital). Orsaken till att vi anser detta vara viktigt att ta upp är kravet, som behandlats under EITF 90-15, gällande miniinvesteringen på 3 % och det förbud som föreligger för finansiären att minska sin investering så att den understiger denna gräns.

Distributions of the SPE-lessor's GAAP basis earnings should be considered a *return on equity capital* [vår kursivering], but any distribution in excess of previously undistributed GAAP earnings should be considered a *return of equity capital* [vår kursivering], which would reduce the amount of the equity capital investment at risk.¹³¹

Detta innebär att den utbetalning som sker av vinster enligt GAAP ses som en utdelning, medan det belopp som överstiger tidigare outdelade vinstmedel ses som en minskning av det satsade egna kapitalet.

Finns det några regler för hur investeringen från tredje part får ske? Ja, eftersom investeringen måste vara "at-risk" får finansiären t.ex. inte försäkra sig mot förluster eller finansiera investeringen med en skuld utan regressrätt (nonrecourse debt) eftersom detta skulle innebära att finansiären inte riskerar att förlora något på sin investering.

---

¹³¹ EITF 96-21 svar till fråga 5

5.4 EITF 84-30: Sales of loans to Special-Purpose Entities

EITF 84-30 berör främst SPE som skapats för att köpa banklån, men eftersom ingen samstämmighet har nåtts av EITF kommer vi inte att behandla detta i detalj. Att vi överhuvudtaget tar med EITF 84-30 beror på de allmänna åsikter inom SEC som tas upp rörande konsolidering av SPE. SEC-medarbetarna anser att för att en icke-konsolidering av en SPE ska godkännas måste majoritetsägaren (-ägarna) vara en oberoende tredje part som gjort en väsentlig investering i SPEn; denne måste även besitta kontrollen över SPEn och ha ”substantive risks and rewards of ownership of the assets of the SPE (including residuals)”.

5.5 Aktuella diskussioner inom FASB

Under början av 2002 bestämdes att FASB under våren/sommaren skulle ge ut en tolkning till FAS 94 *Consolidation of All Majority-Owned Subsidiaries* och Accounting Research Bulletin No. 51, *Consolidated Financial Statements*. Denna tolkning behandlar SPE och konsolidering av dessa.¹³² Eftersom den ännu inte givits ut i färdigt skick har vi tyvärr inte kunnat inkludera den i denna uppsats. Vi har dock fått en del information om vad den kommer att innehålla och den säger bl.a. att en SPE måste konsolideras av dess huvudsakliga förmånstagare om SPEn inte kan anses vara ekonomiskt oberoende.

Målet med tolkningen är att företagens finansiella rapporter ska bli mer genomskådliga, men avsikten är inte att begränsa användningen av SPE. Förhoppningen är att andelen SPE som inte syns i överförarnas balansräkningar ska minska. Ofta bildas en SPE på ett sådant sätt att det är svårt att avgöra om ett annat företag har den kontroll över förmåner och risker som krävs för en konsolidering. Tolkningen ska bl.a. innehålla en beskrivning av en SPE, en identifiering av den huvudsaklige förmånstagaren (som rimligen bör ha ett stort intresse av att kontrollera SPEn verksamhet), vad som ska anses vara tillräckligt ekonomiskt oberoende, hur SPEn ska redovisas i balansräkningen vid konsolidering etc. I diskussionerna kring hur tolkningen skulle utformas för att förbättra riktlinjerna som finns gällande konsolidering av en SPE tog FASB bl.a. upp det krav som nämns i SIC – 12 gällande att SPEn ska konsolideras av den förmånstagare som

---

¹³² Information från Ernst & Young (2002)

står för huvuddelen av riskerna och erhåller majoriteten av förmånerna. Detta krav ansågs dock inte vara det bästa för att avgöra konsolideringsfrågan.¹³³

Diskussioner har också förts om hur konsolideringen ska ske när det vid förbindelser av slaget ”multi-seller/multi-lease” inte går att avgöra vilket företag som ska anses vara den huvudsaklige förmånstagaren. En möjlig lösning vore här att i redovisningen ”splittra” SPEn så att varje leasetagare redovisar sin andel av SPEns tillgångar och skulder.¹³⁴ Detta går vi dock inte närmare in på eftersom vi enbart fokuserar på när *ett* företag har *en* SPE och SPEn *en* sponsor/överförare.

Den mest aktuella informationen vi har kunnat hitta kommer från FASBs hemsida där de både den 8 och 22 maj skriver att diskussionerna rörande identifiering och redovisning av SPE fortsätter.¹³⁵ Det vi av dessa diskussioner funnit vara mest väsentligt för uppsatsens syfte är de fyra karakteristika som FASB kräver att en SPE ska ha för att inte konsolideras och de tre villkor (varav två ska vara uppfyllda) ett företag ska uppfylla för att konsolidera SPEn. De fyra karakteristika som här ställs upp anses finnas hos många av de kvalificerade SPE som uppfyller kraven i FAS 140:

1. The SPE must be legally isolated from the entity making the consolidation decision, and the entity must not have implied obligations to pay the debts of the SPE or insure the values of its assets.
2. The SPE may hold only certain specified assets.
3. The SPE may issue only certain specified interests.
4. The SPE’s activities must be limited in specified ways.¹³⁶

Företaget som ska konsolidera SPEn måste uppfylla två av dessa tre krav:

1. The entity is authorized to purchase or sell assets of the SPE and has broad discretion.
2. The entity provides guarantees or back-up lending arrangements to the SPE.
3. The entity receives fees that are not market based. Those fees include interests in the SPE as well as cash or other assets.¹³⁷

Enbart dessa punkter innebär troligtvis ingen större skillnad mot tidigare regleringar, men i kombination med ytterligare förtydliganden av de nu gällande reglerna kan konsolideringsfrågan antagligen lättare lösas framöver. Det är också

---

¹³³ *Ibid.*

¹³⁴ *Ibid.*

¹³⁵ FASBs Action Alert No. 02-22, May 29, 2002 & FASBs Action Alert No. 02-20, May 15, 2002

¹³⁶ FASBs Action Alert No. 02-22, May 29, 2002

¹³⁷ *Ibid.*

troligt att överförarens redovisning blir mer lättförståelig genom det mål FASB har att göra den mer genomskådlig.

5.6 Sammanfattning

FAS 140 rör inte enbart konsolidering av SPE utan också bl.a. när ett företag ska anses ha sålt finansiella tillgångar. Det som är viktigast att komma ihåg är att standarden absolut förbjuder överföraren att konsolidera en kvalificerad SPE. Meningen är också att begreppet ”kvalificerad SPE” ska vara restriktivt då villkoren som ska vara uppfyllda är stränga. Den kvalificerade SPEn ska vara bevisligen skild från överföraren, dess verksamhet ska vara begränsad, det finns restriktioner för vilka typer av tillgångar den får inneha och vilka typer av derivat den får använda sig av samt att dess möjlighet att sälja eller på andra sätt göra sig av med icke-kontanta finansiella tillgångar är begränsad. Begreppet ”kvalificerad SPE” förfinas och bearbetas kontinuerligt av FASB, vilket tyder på att trots att reglerna är relativt detaljerade är de inte tillräckligt noggranna för att förhindra oklarheter.

Målet med EITF 90-15 var att reglera konsolidering av SPE som bildats av överföraren för sale-leaseback-överföringar i fallet operationell leasing. I motsats till FAS 140 tar den inte upp vad som ska vara uppfyllt för att en SPE *inte* ska konsolideras utan lägger vikten på när konsolidering ska ske. Detta uttalande kan vara tillämpligt även på andra typer av SPE eftersom det ofta finns flera likheter mellan dem.

EITF 96-21 gäller också främst leasing och behandlar frågan när ett uttag ur företaget ska ses som en utdelning och när det ska ses som en minskning av miniinvesteringen, vilket skulle påverka konsolideringsfrågan. Understiger kapitalandelen från en utomstående finansiär 3 % (som gäller i normalfallet) ska SPEn konsolideras i överförarens koncernredovisning under förutsättning att övriga konsolideringskrav i EITF 90-15 är uppfyllda.

EITF 84-30 har vi inte tagit med i sin helhet, men det viktigaste den tar upp är frågan om vad som krävs för icke-konsolidering. Majoritetsägaren (-ägarna) måste vara en oberoende tredje part som gjort en väsentlig investering i SPEn; denne måste även besitta kontrollen över SPEn och ha ”substantive risks and rewards of ownership of the assets of the SPE (including residuals)”.

Den nya tolkning som FASB kommer att ge ut innebär förmodligen inte någon större förändring av själva regelverket, däremot blir det troligtvis mer lättförståeligt genom att FASB ytterligare förklarar de regler som nu gäller.

6 Jämförelse mellan konsolideringsreglerna i IAS och FAS/EITF

Reglerna för konsolidering av SPE enligt IAS och FAS/EITF skiljer sig åt på en del punkter. I detta kapitel redogör vi för vad dessa innebär, samt tar upp även de likheter vi funnit i regelverken. De diskussioner som regelbundet förs inom FASB gällande en ny tolkning har inte tagits i beaktande, eftersom ingen ny tolkning ännu getts ut.

Den första och mest uppenbara skillnaden mellan IAS och FAS/EITF är reglernas omfattning. I USA är reglerna som styr konsolidering av SPE väldigt utspridda och behandlas i såväl standarder som EITF-uttalanden, vilket ska jämföras med IAS där reglerna utgörs av några paragrafer i IAS 27 och SIC – 12, som är en tolkning av IAS 27 med syfte att klargöra när en SPE ska konsolideras. Detta beror på att det i USA finns väldigt många regleringar och bestämmelser som gäller olika typer av SPE, medan IAS mest innehåller principer, och de exempel som anförs i IAS är endast avsedda som indikationer på vad som kan ligga till grund för bedömningen om en SPE ska konsolideras eller ej. Reglerna i IAS är alltså mer universella och gäller alla typer av SPE, medan de amerikanska reglerna är mycket mer detaljerade.

6.1 FAS 140 ↔ SIC – 12

I FAS 140 redogörs för samtliga krav som måste vara uppfyllda för att en egentlig försäljning av finansiella tillgångar ska anses ha skett och för att en skuld ska anses vara upphävd. Inget av detta nämns i SIC – 12 som dock tar upp att överföraren kan behöva konsolidera SPEn även om det, till sin rättsliga form, har skett en försäljning från överföraren till SPEn.

I FAS 140 paragraf 35 ges en ganska detaljerad beskrivning av kraven som ska vara uppfyllda för att en SPE ska få klassificeras som en kvalificerad SPE och därmed inte konsolideras i koncernredovisningen. Dessa innebär i korthet att (för en mer utförlig presentation hänvisas till kap 4):

- SPEn är bevisligen skild från överföraren (se mer nedan).
- SPEns tillåtna aktiviteter är begränsade och endast kan ändras väsentligt genom att en majoritet av BIH (exklusive överföraren, dess ”affiliates” och agenter) godkänner en sådan ändring.
- SPEn endast får inneha vissa typer av tillgångar.
- SPEn endast får sälja tillgångar under vissa förutsättningar.

Dessa krav ska jämföras med SIC – 12 och paragraf 12 i IAS 27 där det fastslås att en SPE ska konsolideras om överföraren har möjlighet att utöva kontroll över SPEn. Vidare redogörs för vad som kan indikera kontroll, och mellan dessa indikationer och ovan nämnda punkter finns det en del likheter och skillnader. Om överföraren inte har någon kontroll över SPEn anser vi det innebära att den är bevisligen skild från överföraren. I definitionen av en SPE anger SIC – 12 att det är en enhet som är skapad för ett smalt och väldefinierat syfte, vilket delvis kan likställas med punkt två ovan, med den skillnaden att punkt två är mycket mer specificerad än SIC - 12. Vidare bör här nämnas att det i SIC – 12 redogörs för att en SPE ofta är skapad med restriktioner för hur ledningen får styra SPEn (autopilot). Om överföraren varit med och upprättat dessa restriktioner är det en indikation på att kontroll har utövats med konsolidering som följd. I de amerikanska standarderna står det inte lika uttryckligen att kontroll uppstår om överföraren varit med och ställt upp reglerna för SPEns verksamhet.

Inom SIC – 12 nämns inget om att de som har rätt till en huvuddel av förmånerna i en SPE kan ändra dess verksamhet. Däremot nämner den att det ofta endast är sponsorn eller skaparen av SPEn som kan göra sådana ändringar. SIC – 12 anger dessutom att om SPEns verksamhet i huvudsak bedrivs för överförarens räkning och att denna därmed får förmåner genom SPEns aktiviteter är detta en indikering på kontroll.

Inom IAS-reglerna för konsolidering av SPE nämns inget om vilka typer av tillgångar som SPEn får äga eller att dessa endast får säljas under vissa bestämda förutsättningar, vilket är mycket noggrant reglerat i FAS 140. Även vad gäller avgörandet huruvida en SPE är bevisligen skild från överföraren innehåller FAS 140 en detaljerad definition, medan SIC – 12 istället lägger vikten vid kontroll av SPEn. Vi anser, som ovan nämnts, att detta kan ses som två sidor av samma mynt, eftersom en SPE måste anses vara bevisligen skild från överföraren om denne saknar kontroll över SPEns verksamhet. Skillnaden här ligger egentligen enbart i utformningen av reglerna; SIC – 12 anger vad som indikerar kontroll medan FAS 140 anger hur stor investering tredje part måste göra för att en SPE ska anses vara bevisligen skild från överföraren (se nedan).

I FAS 140 anges att vissa ändringar i SPEn verksamhet numer är tillåtna (till skillnad från tidigare då FAS 125 gällde). Även i SIC – 12 anges att en SPEs verksamhet kan ändras, men med den skillnaden att det i SIC – 12 normalt är sponsorns samtycke som krävs och inte som i FAS 140 godkännande från majoriteten av BIH (exklusive överföraren, dess *affiliates* och dess agenter). Precis som ovan anges i FAS 140 vad som gäller för att en SPE *inte* ska konsolideras medan SIC – 12 anger vad som indikerar kontroll, och därmed konsolidering.

FAS 140 nämner att en SPE inte bör kunna förvärva tillgångar på den öppna marknaden, utan att den endast bör handha överförda tillgångar. Detta tas överhuvudtaget inte upp i SIC – 12. Vidare redogör FAS 140 för när en tillgång får säljas, vilket inte heller tas upp i SIC – 12. FAS 140 anger att en kvalificerad SPE inte ska konsolideras i koncernredovisningen, men att koncernföretagen ska ange det kassaflöde som kommer från SPEn och att dess tillgångar tillhör förmåntagarna (BIH). SIC – 12, som främst styr avgörandet huruvida en SPE ska konsolideras eller ej, tar inte upp vilken tilläggsinformation som ska lämnas i sponsorns redovisning vid icke-konsolidering.

Det som i SIC – 12 kan tyda på att sponsorn eller överföraren har kontroll över SPEn är:

- att SPEn verksamhet utförs för överförarens räkning och överföraren därmed erhåller förmåner från denna.
- att överföraren har beslutanderätt att tillgodogöra sig huvuddelen av förmånerna som kommer av SPEns aktiviteter.
- att överföraren har rätt till huvuddelen av förmånerna från SPEn och att överföraren därmed är utsatt för risker förknippade med SPEns aktiviteter.
- att överföraren står för en majoritet av riskerna som är förknippade med nettotillgångarna för att på så sätt tillgodogöra sig rätten till förmåner från SPEns aktiviteter.

Detta är alltså exempel på faktorer som kan indikera att överföraren har kontroll och ska konsolidera SPEn. Kravet i FAS 140 att en SPE ska vara bevisligen skild från överföraren skiljer sig något från ovan nämnda punkter. Det finns bl.a. ett krav på att överföraren, dess ”affiliates”, eller dess agenter inte ensam får lösa upp SPEn, vilket kompletteras med kravet att en utomstående ska ha satsat minst 10 % av det verkliga värdet på det som innebär förmåner i SPEn. I FAS 140 finns andra möjligheter att beräkna de 10 %, t.ex. talas det även om 10 % av ”the interests in a series in the master trust”.

6.2 EITF 90-15 ↔ FAS 140/SIC – 12

Genom att specificera vilka krav som ställs för att en SPE *ska* konsolideras skiljer sig EITF 90-15 både från FAS 140 och SIC – 12; från FAS 140 då denna tar upp faktorer som samtliga ska vara uppfyllda för att en SPE *inte* ska konsolideras och från SIC – 12 då denna redogör för vad det är som indikerar sådan kontroll som leder till konsolidering. Kraven som EITF 90-15 anger och som samtliga ska vara uppfyllda återges nedan tillsammans med en jämförelse med delar av de krav som ställs SIC – 12.

1. att SPEn, i huvudsak, besitter tillgångar som ska leasas till *en* leasetagare. Detta kan jämföras med att det i SIC – 12 anges att om verksamheten som SPEn ägnar sig åt i huvudsak består av aktiviteter som motsvarar sponsorns speciella behov och att sponsorn därmed drar nytta av aktiviteterna, indikerar detta kontroll.
2. att huvuddelen av förmånerna och riskerna hänförs till leasetagaren genom
  - a) leasingkontraktet, vilket kan jämföras med autopilot i SIC – 12. Autopiloten innebär restriktioner i SPEns verksamhet, vilket även ett leasingkontrakt kan göra i och med att själva leasingen styrs däri
  - b) en värdegaranti där överföraren t.ex. garanterar ersättning för ev. förluster, vilket kan jämföras med indikationen i SIC – 12 som redogör för vad som gäller om sponsorn står för risken som kommer av ägande av SPEn
  - c) ett borgensåtagande för SPEns skulder, som även det kan jämföras med ägarrisk i SIC – 12 (se ovan) och
  - d) en option som ger överföraren rätt (1) att köpa tillbaka tillgångarna från SPEn till ett förutbestämt pris som inte är verkligt värde eller (2) att erhålla de intäkter som SPEn får vid en försäljning och som överstiger ett förutbestämt belopp. Vissa svaga likheter kan tydas mellan dessa två sista krav och en autopilot i SIC – 12, samt rätten att tillgodogöra sig förmånerna som kommer av SPEn. Likheten med autopiloten ligger i att optionen, precis som de restriktioner som finns i autopiloten, begränsar SPEns möjligheter till bestämmande över tillgången.
3. att tredje part inte gjort en tillräckligt stor investering som är utsatt för risk under hela leasingperioden. Någon bestämmelse om att utomstående måste göra en investering finns inte i SIC – 12. Däremot anger den att om sponsorn på något sätt har kontroll ska SPEn konsolideras.

I EITF 90-15 nämns ett krav på en minimiinvestering från tredje part som en möjlighet för leasetagaren att undvika konsolidering, men i likhet med SIC – 12 står det även att för att avgöra om leasetagaren ska konsolidera SPEn ska hänsyn

tas till om leasetagaren kan visa upp tecken på kontroll. Kravet på minimi-investering skiljer sig från FAS 140 genom att det i EITF 90-15 enbart krävs en inledande ”substantive residual equity investment” på 3 %. I vissa fall anser dock SEC att kravet beroende på omständigheterna kan behöva sättas högre.

Det är viktigt att notera att de krav som finns i SIC – 12 gällande konsolidering av SPE är utformade på ett sådant sätt att fler SPE konsolideras i de företag som går efter IASBs regler än där EITF 90-15 gäller.

6.3 EITF 96-21 ↔ SIC – 12

EITF 96-21, som precis som EITF 90-15 gäller leasing, behandlar när utbetalning till tredje part ska ses som en utdelning och när det ska ses som ett kapitaluttag (minskning av minimiinvesteringen, dvs. det kapital tredje part riskerar). Något liknande finns inte i SIC – 12 då den inte behandlar utomstående kapital utan endast tar upp frågan om kontroll. Vidare anger detta EITF att tredje part måste vara utsatt för risk under hela SPEn livslängd, vilket alltså inte är fallet om företaget tar ut så mycket ur SPEn att minimiinvesteringen understigs.

6.4 EITF 84-30 ↔ SIC – 12

EITF 84-30, som behandlar försäljning av lån till SPE, tar upp de krav som finns för att det överförande företaget ska undvika konsolidering av SPEn. I dessa står att majoritetsägaren måste vara en oberoende tredje part som gjort en väsentlig investering i SPEn och som dessutom besitter kontrollen samt har ”substantive risks and rewards of ownership of the assets of the SPE”. Detta kan jämföras med SIC – 12, som för icke-konsolidering hos sponsorn kräver att utomstående ska stå för förmånerna och riskerna och att sponsorn ej får kontrollera SPEn.

6.5 Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan sägas att skillnaderna mellan regelverken inom FAS/EITF och IAS inte är så stora som det kan tyckas vid en första anblick. Det krav som finns i SIC – 12, att sponsorn (som där ofta är samma företag som överföraren) ska ha kontroll över SPEn för att konsolidering ska krävas, kan sägas finnas även i de amerikanska reglerna om än inte direkt uttryckt mer än i EITF 90-15. Ett krav på att en utomstående finansiär måste ha satsat en viss andel i SPEn för att överföraren inte ska behöva konsolidera den, tyder på att överföraren måste överlämna ett visst mått av kontroll till ett utomstående företag. Detsamma gäller t.ex. kravet i FAS 140 på att en kvalificerad SPE inte kan upplösas av enbart överföraren, utan att även utomstående finansiärer måste acceptera en sådan åtgärd. Om överföraren hade kunnat fatta beslutet om en likvidering själv hade denne kunnat anses ha kontroll.

En av de skillnader som kan ha störst betydelse för hur många SPE som egentligen konsolideras tror vi är den mellan EITF 90-15 och SIC – 12. För att tillåta konsolidering enligt EITF 90-15 krävs, som ovan nämnts, att alla uppställda konsolideringskrav är uppfyllda, medan SIC – 12 enbart fokuserar på kontroll. Kraven i EITF 90-15 skulle alltså inte behöva vara uppfyllda för att kräva en konsolidering enligt SIC – 12, vilket gör att vi kommer till slutsatsen att färre SPE konsolideras enligt EITF 90-15 än enligt SIC – 12.

Den mest uppenbara skillnaden mellan IAS och de amerikanska reglerna ligger annars, som tidigare nämnts, i utförligheten. De amerikanska reglerna gäller inte specifikt och enbart konsolidering av SPEn utan oftast även vad som ska inkluderas i överförarens redovisning. SIC – 12 gör inte någon åtskillnad mellan olika typer av SPE, utan reglerna gäller alla olika verksamheter en SPE kan tänkas bedriva, medan de amerikanska bl.a. har olika krav på minimiinvestering från utomstående part beroende på för vilket ändamål SPEn skapas.

7 Analys

I detta kapitel analyseras kraven för konsolidering av SPE med hjälp av ägarteorin och enhetsteorin för att på så sätt fastställa om dessa två företagsteorier kan förklara några skillnader mellan regelsystemen.

Det vi upptäckt då vi granskat reglerna är att det inte går att säga att IAS enbart är påverkade av den ena teorin och FAS/EITF av den andra. Det går inte heller att säga att den ena teorin motsäger den andra, dvs. det finns vissa gemensamma nämnare inom enhets- och ägarteorin. Det vi i denna analys försökt göra är därför inte att säga om IAS är uppbyggd efter ägarsynsättet och FAS efter enhetsynsättet, utan snarare att se om teorierna haft olika stor påverkan, om någon alls, på regelverken gällande konsolidering av SPE inom IAS och FAS.

7.1 Företagsteorierna och IAS

Kontroll över en annan enhet, som är det centrala begreppet i SIC – 12, definieras som möjlighet att styra eller reglera dess styrfunktion oavsett om denna möjlighet används eller ej, men med förbehållet att denna förmåga måste åtföljas av syftet att erhålla förmåner från enhetens aktiviteter. Då det här är fråga om att kontrollera/styra en enhet samt att erhålla förmåner anser vi att det finns stöd för både ägarteorin och enhetsteorin i och med att SPEn påverkar både sponsorn och dess ägare. Vilken av de två teorierna väger tyngst? Detta är en fråga som är mycket svår att svara på. Att tredje part inte direkt finns omtalad kan indikera en övervikt för enhetsteorin, dvs. att standarderna är utformade för att visa hela det företag som blir resultatet av en konsolidering. Då det dock inte står utskrivet att tredje part saknar signifikant betydelse anser vi att denna indikation är alldeles för svag för att leda till någon slutsats.

En annan viktig aspekt att ta hänsyn till är punkterna i IAS 27 paragraf 12 som anger när ett företag har kontroll över ett annat företag trots att röstandelen uppgår till enbart 50 % eller mindre. Att det ägande företaget (sponsorn) inte behöver äga röstmajoriteten för att ha kontroll är ytterligare en indikator, liknande den ovan nämnda, som talar för enhetsteorin. Även denna indikator är dock för svag för att vi ska kunna dra några slutsatser.

Om aktiviteterna som utförs av en SPE är av sådan karaktär att de utförs i enlighet med sponsorns speciella behov, och sponsorn varit tvungen att själv utföra aktiviteterna om inte en SPE utfört dem, samt att aktiviteterna genomförs på ett sådant sätt att sponsorn får förmåner av dem, anses vara ett tecken på kontroll. Även här är det mycket svårt att se vilken företagsteori som är den dominerande. Då aktiviteterna måste leda till förmåner för sponsorn framkommer att både sponsorn och dess ägare blir påverkade av dem, vilket i sin tur talar för både ägarteorin och enhetsteorin.

Om sponsorn har beslutanderätt att tillgodogöra sig huvuddelen av förmånerna som genereras av en SPE eller att den delegerat denna möjlighet genom att sätta upp en autopilot är nästa indikator för kontroll. I detta fall är det möjligheten att tillgodogöra sig förmåner som kommer av en SPE som är det avgörande. Detta påverkar sponsorn och dess ägare, vilket gör att båda teorierna talar för konsolidering och det går därför inte att säga vilken som har haft störst inflytande.

Att sponsorn har rätt att erhålla huvuddelen av alla förmåner som genereras av en SPE, och därmed kan vara utsatt för risken som kommer av dess verksamhet, eller att sponsorn står för huvuddelen av riskerna som förknippas med ägarskap av en SPE eller dess tillgångar för att tillgodogöra sig förmåner från dess verksamhet påverkar både sponsorn och dess ägare. Även här förespråkar båda teorierna konsolidering på samma grunder som ovan.

En annan faktor som tyder på kontroll enligt SIC – 12 är att verksamheten i en SPE är reglerad genom en autopilot, vilken sponsorn varit med om att upprätta. För att autopiloten ska indikera kontroll måste sponsorn ha använt sin möjlighet till kontroll, dvs. sponsorn måste ha haft som syfte att erhålla förmåner genom upprättandet av autopiloten. Utifrån dessa förhållanden, liksom vid tidigare, påverkas både sponsorn och dess ägare vilket leder till att båda teorierna förespråkar en konsolidering, och det går därmed inte att se om någon av dem varit mer inflytelserik än den andra.

Sammanfattningsvis har vi kommit fram till att det inte går att säga vilken av de två teorierna som väger tyngst. Möjligtvis kan det faktum att det inte direkt talas om någon utomstående ägare och dess rättigheter och förmåner, annat än det som indirekt kommer fram då överförarens kontroll diskuteras, peka på en svag övervikt mot enhetsteorin, vilket kan innebära att avsikten med IASBs standarder om konsolidering av SPE är att visa hela företaget/enheten som uppstår genom en konsolidering och därmed ge information till samtliga kapitalbidragare. Detta grundar vi på att enhetsteorin förespråkar full konsolidering, dvs. hela det konsoliderade företaget ska tas med, även de övervärden/undervärden som tillhör tredje

part. Kritik mot denna indikering är att samtidigt som det inte nämns något om utomstående ägare, nämns heller inget som tyder på att tredje part saknar betydelse vid en eventuell konsolidering. På det hela taget anser vi därmed att indikeringen mot enhetsteorin är alldeles för svag för att det ska gå att dra någon slutsats från den.

7.2 Företagsteorierna och FAS/EITF

I de fall då ett företag använder sig av en SPE för att flytta ut tillgångar och skulder från balansräkningen anges i FAS 140 när en SPE ska klassificeras som en kvalificerad SPE och därmed inte konsolideras i koncernredovisningen. Dessa krav behandlas nedan.

Kravet på att en SPE ska vara bevisligen skild från överföraren är ganska naturligt, och utifrån det går det inte att avgöra vilken företagsteori som ligger till grund. Om granskningen däremot sker utifrån hur kravet ser ut, dvs. att utomstående part, som är oberoende av överföraren, måste göra en investering motsvarande minst 3 eller 10 % av SPEns totala kapital respektive överförda tillgångar, antyds ett annat resultat. Detta krav på en minimiinvestering kan indikera en övervikt för ägarteorin, dvs. att standarderna är utformade för att visa den ekonomiska ställningen hos ägarna. Detta då ägarteorin gör en tydlig distinktion mellan olika ägare (majoritet och minoritet), vilken inte är lika tydlig inom enhetsteorin.

FAS 140 anger bl.a. att aktiviteterna som en SPE ägnar sig åt måste vara angivna i det avtal som sluts vid bildandet av SPEn, att en SPE endast får äga en viss typ av tillgångar och att dessa tillgångar endast får säljas under vissa förutsättningar för att SPEn inte ska behöva konsolideras. Hur dessa krav påverkar överföraren skrivs inte, vilket gör att det inte går att, utifrån detta, dra några slutsatser med hjälp av företagsteorierna.

Det anges också att en SPEs verksamhet endast får ändras om en majoritet av BIH (exklusive överföraren, dess "affiliates" och dess agenter) godkänner en sådan ändring. Detta stämmer överens med båda företagsteorierna då det gäller icke-konsolidering och det går därmed inte att använda för att utröna vilken företagsteori som denna paragraf grundas på.

EITF 90-15 anger när en SPE ska konsolideras och samtliga krav som ställts upp i uttalandet ska vara uppfyllda.

Det första delkravet innebär att överföraren ska konsolidera SPEn om den leasar ut tillgångar till enbart en leasetagare, dvs. till överföraren. Detta krav kan härstamma från båda företagsteorierna. I och med att SPEn leasar ut till enbart överföraren, innebär det att SPEn inte skulle ha funnits utan överföraren, vilket vi anser peka på att SPEn är att se som en del av överföraren och därmed bör konsolideras enligt båda teorierna.

Nästa delkrav för att konsolidera SPEn är att; "the expected substantive residual risks and substantially all the residual rewards of the leased asset(s) and the obligation imposed by the underlying debt of the SPE reside [...] with the lessee". Även detta krav kan härstamma från både ägarteorin och enhetsteorin då förmånerna och riskerna påverkar både leasetagaren och dess ägare. Detsamma gäller för delkraven att leasetagaren ska gå in som en garant för eventuella förluster och skulder hos SPEn.

Att leasetagaren har en option som ger denne rätt att köpa de leasade tillgångarna till ett förutbestämt pris, som inte är verkligt värde vid tillfället för utnyttjandet av optionen, är nästa delkrav. En sådan option påverkar både överföraren och dess ägare, vilket gör att det inte går att dra någon slutsats av detta.

Att eventuella utomstående ägare inte har gjort en investering i SPEn, som överstiger en viss andel (andelen beror på SPEns verksamhet), är det sista kravet för konsolidering i överförarens koncernbokslut. Precis som i fallet ovan under FAS 140 ser vi detta som ett tecken på ägarteorin och även här anser vi alltså att den lite tydligare distinktionen mellan majoritetsägare och minoritetsägare ligger till grund för denna slutledning.

Inte heller vid vår analys av FAS/EITF med hjälp av företagsteorierna har vi kunnat dra någon slutsats gällande vilken av företagsteorierna som varit den dominerande. Det enda vi funnit är svaga tecken som tyder på att ägarteorin stått för en starkare påverkan vid utformandet av standarderna, vilket kan innebära att dessa regler syftar på att visa den ekonomiska ställningen för överförarens ägare. Anledningen till att vi anser att det finns indikationer i FAS/EITF som tyder på att ägarnas ekonomiska ställning är det viktiga, är att det finns en tydlig distinktion mellan två olika ägargrupper, överföraren och tredje part.

7.3 Sammanfattning

Utifrån vår analys har vi kommit fram till att företagsteorier skulle kunna förklara skillnaderna mellan regelverken. Det finns svaga tecken på att IASBs standarder är utformade med ett enhetsperspektiv, medan de amerikanska normerna är utformade med ett ägarperspektiv. Detta skulle innebära att IASB lägger större fokus på hela företaget/enheten som blir resultatet av en konsolidering medan FASB vill visa vilken effekt SPE har på ägarna. Indikationerna vi funnit är att utomstående parter får ett större utrymme i FAS/EITF än inom IAS. Dessa indikationer är dock svaga eftersom båda företagsteorierna förespråkar ungefär det samma då det gäller att avgöra vad som ska inkluderas i redovisningen.

8 Slutsatser

I detta kapitel presenterar vi de resultat vi kommit fram till i vår jämförelse och analys. Då vi under undersökningens gång ofta stött på material om Enron återknyter vi också till frågan om en Enronskandal skulle kunna inträffa här trots att detta inte ingår i vårt syfte. Utanför syftet ligger även att säga om det ena regelverket kan anses vara bättre än det andra, men vi ansåg ändå att det var en diskussion alltför intressant att utelämna helt och hållet. Vi försöker alltså här kort ta upp det positiva och negativa med båda regelverken innan kapitlet sedan avslutas med förslag till framtida forskning.

I vår jämförelse mellan regelverken har vi funnit en betydande skillnad, den mellan EITF 90-15 och SIC – 12. I EITF 90-15 anges tre krav som samtliga måste vara uppfyllda för att en SPE ska konsolideras. Då vi jämfört dessa med SIC – 12 har vi kommit fram till att EITF 90-15 gör det lättare för sponsorn/överföraren att undvika konsolidering av sina SPE än vad SIC – 12 gör, då det enligt SIC – 12 inte krävs att samtliga tre krav i EITF 90-15 är uppfyllda för att en konsolidering av en SPE ska vara nödvändig.

Vi har även funnit en stor skillnad i *hur* reglerna är utformade. SIC – 12 bygger på en grundprincip, som utvecklas med övergripande exempel. Denna princip gäller för alla typer av SPE, vilket ska jämföras med FAS/EITF som är väldigt detaljrikt utformade och innehåller olika regler för olika typer av SPE. Reglerna enligt FAS/EITF är därmed mycket mer omfattande än IAS.

Analysen av regelverken har visat att skillnaden mellan EITF 90-15 och SIC – 12 eventuellt skulle kunna förklaras utifrån enhetsteorin och ägarteorin. Detta bygger vi på att utomstående ägare får större utrymme inom FAS/EITF än vad de får inom IAS, vilket är i linje med ägarteorin där en tydlig distinktion görs mellan majoritetsägare och minoritetsägare. Anledningen till att vi inte anser skillnaden garanterat beror på att regelverken tar avstamp i olika företagsteorier, är att indikationerna som stöder denna slutsats trots allt är mycket svaga.

Förklaringen till att vi inte funnit några skillnader när vi analyserat standarderna med hjälp av företagsteorierna är att både ägarteorin och enhetsteorin förespråkar ungefär detsamma vad gäller vad som ska *tas med* i redovisningen. Skillnaderna blir uppenbara först vid en granskning av hur redovisningen ska *gå till*. Då vi

studerat *när* ett företag ska konsolidera en SPE och inte *hur* denna konsolidering ska ske, har vi därmed i vår analys utifrån ägarteorin och enhetsteorin inte upptäckt några stora skillnader. För att bättre kunna avgöra vilken betydelse företagsteorierna haft vid utformandet av regelverken tror vi därför att granskningen måste ske utifrån *hur* konsolidering av SPE ska gå till enligt IAS och FAS/EITF.

8.1 Enronskandalen

I inledningskapitlet ställde vi frågan om det som hände i Enron skulle kunna hända här och även om det inte direkt ingått i vårt syfte att granska just fallet med Enron har vi stött på "enronexempel" i ett flertal artiklar när vi läst om SPE, varför vi tycker det kan vara intressant att nämna det kort här. Fallet Enron är mycket komplext och vi kan inte ge något definitivt svar på om det finns risk för liknande händelser i Sverige, men efter att ha granskat de konsolideringsregler för SPE som finns inom FAS/EITF och IAS kan vi ge två svar som kan tänkas ligga ganska nära sanningen. Svaren är:

- Om det som hände i Enron berodde på att reglerna i EITF 90-15 bidrar till att det är lätt att undvika konsolidering om överföraren så önskar, skulle det troligtvis inte kunna inträffa i Sverige från den dagen då vi följer IASBs standarder.
- Om det som hände i Enron berodde på skickligt "fifflande" av Enron och/eller dåliga granskningar från dess revisorer skulle det kanske kunna hända här.

8.2 "Kokboksregler" eller "frihet under ansvar"?

Trots en noggrann genomgång av regelverken har vi inte kunnat se huruvida reglerna i IAS med sin "frihet under ansvar" leder till en bättre redovisning än de amerikanska "kokboksreglerna". Om företagen följer de regler som finns, kan det tänkas att fler företag som följer IAS konsoliderar sina SPE, eftersom vissa av de amerikanska reglerna gör det relativt lätt för sponsorn/överföraren att undvika konsolidering av sina SPE, men det är inte säkert att IAS därmed leder till bättre redovisning. FAS 140 kräver ju t.ex. att information ska lämnas även om de SPE som inte konsolideras, vilket innebär att utomstående intressenter ändå får väsentlig information. Det kan dock tänkas vara så att IASBs regelverk sett som en helhet är bättre än det amerikanska, men eftersom vi inte har undersökt just detta, avhåller vi oss från att säga vilket som är bäst.

Vi har dock försökt se vilka fördelar och nackdelar som finns med FAS/EITF respektive IAS och den främsta fördelen vi funnit med FAS/EITF är att de är relativt detaljerade och att det därmed endast vid ett fåtal tillfällen bör uppkomma tolkningsproblem. Nackdelen anser vi vara att det kan vara svårt för företagen att veta hur de ska agera om det uppstår en situation som ligger utanför dem som finns specificerade i regelverket, och att detta i sin tur kan leda till att företagen anser att allt som inte är strikt förbjudet är tillåtet.

Fördelen med SIC – 12 är att den gäller alla typer av SPE och att den bygger på principen att konsolidering av SPEn ska ske i sponsorns koncernredovisning så fort det finns tecken på kontroll. Med andra ord behöver hänsyn tas enbart till huruvida kontroll finns och inte till vilken typ av verksamhet det är SPEn bedriver eller hur stora investeringar tredje part gjort. Nackdelen är att det i många fall kan vara svårt att avgöra om sponsorn verkligen har kontroll eller ej.

Som synes finns det fördelar och nackdelar med båda regelverken och även om vi avhåller oss från att säga vilket som är bäst kan det tänkas att IAS har ett försprång i och med att dessa normer leder till att fler SPE konsolideras. Denna åsikt grundar vi på att även om FAS kräver att uppgifter lämnas om de SPE som inte konsolideras, är det lättare för företagen att undanhålla information om det inte sker någon konsolidering. Detta kan i sin tur leda till att en missvisande bild av överförarens/sponsorns ekonomiska ställning visas upp.

8.3 Förslag till framtida forskning

I våra studier av konsolidering av SPE har vi stött på ett flertal frågeställningar som skulle vara intressanta att undersöka. Några av dessa är:

- Det skulle vara intressant att undersöka vilken roll Enrons SPE spelade i den kris som inträffade och hur företaget kunde undvika att ta med dem i redovisningen.
- För att se hur SPE används i praktiken och inte enbart göra en granskning av regelverken skulle ett alternativ vara att göra en fallstudie med företag som använder sig av SPE och som följer olika normer, främst IAS och FAS/EITF.
- Diskussionerna efter att Enronskandalen blev känd har även rört revisorernas roll. Ett förslag på fortsatta studier är därför att se hur stor påverkan revisorn har vid redovisningen av SPE i praktiken. Går det att ha så ”ospecificerade”

regler som IAS tack vare att revisorerna rättar sig mer efter "a true and fair view" där de används?

- Vi tror även att det kan vara av intresse att om ett par år undersöka hur, om alls, den amerikanska redovisningen av SPE förändrats efter att FASBs nya tolkning kommit ut. Kan den bidra till att undvika att fler företag drabbas av "Enronities" eller krävs det ytterligare åtgärder?

Källförteckning

Publicerade källor

Andersen, (2002) "FASB Addresses New Consolidation Guidance for Special Purpose Entities", 28 maj 2002.

Arbnor, Ingeman & Bjerke, Björn (1994) *Företagsekonomisk metodlära* Studentlitteratur, andra upplagan.

Belkaoui, Ahmed (1985) *Accounting Theory*, Harcourt Brace Jovanovich, Publishers, andra upplagan.

Edenhammar, Hans (2002) "Tuffare revisorer bättre än tuffare regler". *Balans*, Nr 2, 2002 s. 8-9

EITF 84-30: *Sales of loans to Special-Purpose Entities*

EITF 90-15: *Impact of Nonsubstantive Lessors, Residual Value Guarantees, and Other Provisions in Leasing Transactions*

EITF 96-21: *Implementation Issues in Accounting for Leasing Transactions Involving Special-Purpose Entities*

EITF 98-3: *Determining Whether a Nonmonetary Transaction Involves Receipt of Productive Assets or of a Business*

Emshwiller, John R. & Smith, Rebecca (2001) "Enron Held the Seeds of Its Own Collapse – In the End, Dubious Transactions and Its Secretive Nature Scared Off Traders, Investors", *The Wall Street Journal Europe*, 6 december 2001

Eriksson, Lars Torsten & Wiedersheim-Paul, Finn (1997) *Att utreda forska och rapportera* Liber Ekonomi, femte upplagan.

Eriksson, Lennart (2002) *Koncernredovisning*, Studentlitteratur, tionde upplagan.

FAS 140: *Accounting for Transfers and Servicing of Financial Assets and Extinguishments of Liabilities*

FASB (2002) "Facts about FASB", s. 7

http://www.fasb.org/facts/facts_about_fasb.pdf, 12 juni 2002

fei (2002) "Special Purpose Entities: Understanding the Guidelines", *Issues Alert*, January 2002, www.fei.org/download/SPEIssuesAlert.pdf, 5 april 2002

Gröjer, Jan-Erik (2000) "Stora goodwillvärden kräver ny redovisning" *Dagens Industri* 12 augusti 2000, s. 3

Halvorsen, Knut (1992) *Samhällsvetenskaplig metod*, Studentlitteratur.

Hancock, Ellen M. & Britt, David C. (2002) "New Accounting for SPEs" *defining issues* Friday, March 1, 2002, http://www.fei.org/download/FASB_SPE.pdf, 3 maj 2001

Hendriksen, Eldon S. & van Breda, Michael F. (1992) *Accounting Theory*, Irwin femte upplagan.

Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn (1997), *Forskningsmetodik Om kvalitativa och kvantitativa metoder*, Studentlitteratur, andra upplagan.

Holmquist, Bengt (2002) "Det ska inte få hända i Europa, inte med våra nya regler!" *Balans*, Nr 2, 2002 s. 5

IAS 27, *Consolidated Financial Statements and Accounting for Investments in Subsidiaries*, IASB

Kam, Vernon (1990) *Accounting Theory*, John Wiley & Sons, andra upplagan

Krugman, Paul (2002) "The Great Divide", *New York Times*, 2002-01-29
<http://www.nytimes.com/2002/01/29/opinion/29KRUG.html?ex=1015039284&ei=1&en=788435ffd5178901>

Lundahl, Ulf & Skärvad, Per-Hugo (1999) *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*, Studentlitteratur, tredje upplagan

Nurnberg, Hugo, (2001) "Minority Interest in the Consolidated Retained Earnings Statement", *Accounting Horizons*, Vol. 15, No. 2, June 2001, s. 122

Patel, Runa & Davidson, Bo (1994) *Forskningsmetodikens grunder Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, Studentlitteratur, andra upplagan.

Patel, Runa & Tebelius, Ulla (1987) *Grundbok i forskningsmetodik*, Studentlitteratur.

Reuters (2002) "John Hancock Sues Enron, Andersen"

<http://www.nytimes.com/reuters/business/business-enron-johnhancock.html> 15 april 2002

Rundfelt, Rolf (2002) "Vad har Enron egentligen gjort?". *Balans*, Nr 2, 2002, s. 12-13

SIC – 12 Consolidation – Special Purpose Entities

Ej publicerade källor

Information från Ernst & Young (2002)

Emerging Issues Task Force (EITF) – General Information

<http://www.fasb.org/eitf/>, 12 juni 2002

FASBs Action Alert No. 02-22, May 29, 2002

<http://www.fasb.org/action/aa052902.shtml>, 4 juni 2002

FASBs Action Alert No. 02-20, May 15, 2002

<http://www.fasb.org/action/aa051502.shtml>, 4 juni 2002

IASB (2002) *About Us*

<http://www.iasb.org.uk/cmt/0001.asp?n=57&s=878807&sc={D9B61BCA-9C40-4C90-8313-49BFDF2434AC}&sd=236332982>, 12 juni 2002

IASB (2002) *IASC Chronology (1973-2001)*

<http://www.iasb.org.uk/cmt/0001.asp?n=90&s=878807&sc={D9B61BCA-9C40-4C90-8313-49BFDF2434AC}&sd=134056222>, 12 juni 2002

IASB (2002) *International Financial Reporting Interpretations Committee*

<http://www.iasb.org.uk/cmt/0001.asp?n=87&s=878807&sc={D9B61BCA-9C40-4C90-8313-49BFDF2434AC}&sd=583455353>, 12 juni 2002

Intervjuer

Heurlin, Sigvard, auktoriserad revisor vid Öhrlings Pricewaterhouse Coopers i Stockholm medlem i IASBs Standard Advisory Council (SAC), telefonintervju den 21 maj 2002

Johnson, Horace, revisor vid Ernst & Young, Raleigh, USA, intervju via e-mail den 6 juni, 2002

Bilaga 1

Frågor om konsolidering av SPE inom IAS

- 1) Standarderna i US GAAP är främst inriktade på när det överförande företaget, dvs. det företag som för över tillgångar till SPEn, skall konsolidera SPEn. Enligt vår tolkning av SIC – 12 ligger fokus inte på när det överförande företaget skall konsolidera SPEn utan när *något* företag skall konsolidera SPEn. Är detta en korrekt uppfattning?
- 2) Av SIC – 12 har vi fått intrycket att det till stor del är tolkningar som avgör huruvida en SPE kontrolleras av företaget, för vilket SPEn verkar. Inte minst följande mening, som återfinns i appendixet, indikerar detta: "The guidance provided in the Interpretation and in this Appendix is not intended to be used as 'a comprehensive checklist' of conditions that must be met cumulatively in order to require consolidation of an SPE." Med detta som bakgrund undrar vi hur extensivt alternativt restriktivt SIC – 12 skall tolkas.
- 3) I punkten d 1 i appendixet kan man läsa: "the capital providers do not have a significant interest in the underlying net assets of the SPE". Hur skall detta tolkas?
- 4) Under punkt 14 i SIC – 12 kan man läsa att en autopilot ofta är ett bevis på att kontroll har utövats av det företag för vars räkning den agerar. Innebär det att företaget måste ha satt upp alla restriktioner som SPEn arbetar under, eller räcker det med att företaget har varit inblandat som rådgivare vid upprättandet av dem för att bevisa kontroll?
- 5) I de amerikanska reglerna gällande huruvida en SPE skall konsolideras eller ej talas det om att tredje part måste göra en investering på 3 eller 10 procent. Vi vet ännu inte vad procentsatserna sätts i relation till, men vi hoppas få svar på det i den intervju vi ska genomföra med en expert på US GAAP. Det vi undrar är dock om det finns någon liknande gräns i IAS?

Bilaga 2

Questions concerning SPEs in the accounting according to US GAAP

We have some problems understanding how much a third party investor needs to invest in the SPE in order for the sponsor/transferor to avoid consolidation of the SPE. We have found two different percentages:

- The EITF Issue 90-15: *Impact of Nonsubstantive Lessors, Residual Value Guarantees, and other Provisions in Leasing Transactions* mentions that the investment must be 3 %, but we are not sure of whether it is 3 % of the SPE's total capital, or how it is otherwise calculated.
- FAS 140 *Accounting for Transfers and Servicing of Financial Assets and Extinguishments of Liabilities* mentions that the minimum investment should be 10 %. After reading par. 181 we understand this to be 10 % of the transferred assets or of the interests in a master trust.

We have found the information about the different minimum investment requirements as quoted bellow:

What amount qualifies as a *substantive residual equity investment* [our emphasis] [...]? (EITF 90-15, question no. 3)

The initial substantive residual equity investment should be comparable to that expected for a substantive business involved in similar leasing transactions with similar risks and rewards. [...] 3 percent is the minimum acceptable investment. (EITF 90-15, response to question no. 3)

Further in FAS 140:

A qualifying SPE is demonstrably distinct from the transferor only if it cannot be unilaterally dissolved by any transferor, its affiliates, or its agents and either (a) at least 10 percent of the fair value of its beneficial interests is held by parties other than any transferor, its affiliates, or its agents or (b) the transfer is a guaranteed mortgage securitization. (FAS 140, par. 36)

The Board decided that if at least 10 percent of the interests in the transferred assets (or 10 percent of the interests in a series in the master trust) were currently held by third parties and if the transferor could not unilaterally dissolve the SPE, that is sufficient evidence to demonstrate that the SPE is demonstrably distinct from the transferor, its affiliates, or its agents. (FAS 140, par. 181)

Against this background, we would like to ask the following questions:

- 1) In the first of the above quotes, the minimum investment that a third party has to make seems to be an amount equal to 3 percent, whereas the FAS 140 seems to require a minimum investment of 10 percent.
  - a) How is the minimum investment calculated, that is should it be 3 % in relation to the total capital of the SPE, or maybe 3 % of the assets transferred from the sponsor/transferor, or should it be calculated in an other way?
  - b) Does the minimum investment depend on for what reason the SPE is founded, or does the difference with 7, between 3 % and 10 %, in the investment requirements depend on different ways of calculating the equity investment?
- 2) Could the criteria, for deciding whether an SPE is a qualifying SPE or not, mentioned in the FAS 140 be considered when a lessee decides whether to consolidate its SPE, or should the lessee consider only the criteria mentioned in EITF 90-15?
- 3) FAS 140 also mentions a beneficial interest holder (BIH). As we understand it, both the transferor and the third party investor are BIHs. Should the transferor or the third party investor be considered to be the “true” owner of the SPE? Does this depend on whether the investor has placed a minimum investment in the SPE?
- 4) Are all BIHs involved when the legal documents that establish the SPE are drawn up, or does the transferor normally make all the decisions concerning the future activities of the SPE itself?
- 5) FAS 140 par. 181 mentions an investment of “10 percent of the interests in a series in the master trust”. How could a master trust be described?

Bilaga 3

Emerging Issues Task Force (EITF)

EITF bildades 1984 som svar på en inbjudan från FASB att kommentera dess normer gällande finansiella rapporter. EITFs medlemmar kommer främst från privata revisionsbyråer, men det finns även representanter för industrin som nomineras av bl.a. FEI. Tanken är att medlemmarna ska ha sådana kunskaper att de kan upptäcka ”emerging issues” innan det bildas en praxis där skillnaderna mellan olika företags redovisning av de aktuella frågorna är väldigt stora. FASB anser att om EITF utan problem kan komma överens om hur sådana frågor ska lösas krävs inget ingripande från själva FASB.¹³⁸ När EITF når samstämmighet i en fråga anses deras lösning vara en del av US GAAP¹³⁹. EITFs möten, som hålls sex gånger per år, är offentliga och intresset att närvara är stort¹⁴⁰. Sammanfattningar från EITFs möten samt andra EITF-publikationer kan beställas från FASBs hemsida (www.fasb.org).

Financial Accounting Standards Board (FASB)

FASB bildades 1973 och har sedan dess varit den organisation inom den privata sektorn som ansvarat för framtagande och utgivning av redovisningsstandarder i USA. FASB har för detta blivit auktoriserade av SEC. Förutom att ge ut nya standarder skriver FASB vid behov även om gamla sådana. Målet är bl.a. att förbättra den finansiella rapporteringens användbarhet och att hålla standarderna så aktuella som möjligt för att de ska återspegla förändringar i sättet att göra affärer och i det ekonomiska klimatet.¹⁴¹

---

¹³⁸ Emerging Issues Task Force (EITF) – General Information

¹³⁹ FASB (2002) *Facts about FASB*, s. 7

¹⁴⁰ Emerging Issues Task Force (EITF) – General Information

¹⁴¹ FASB (2002) *Facts about FASB*

International Accounting Standards Board (IASB)

IASB bildades 1973¹⁴² under namnet International Accounting Standards Committee (IASC) med syfte att ge ut globala standarder inom externredovisning. Meningen är att dessa standarder skall öka jämförbarheten mellan företag globalt¹⁴³. 1997 utökade IASB sin organisation med Standing Interpretations Committee (SIC), numera International Financial Reporting Interpretations Committee (IFRIC), som har till uppgift att ge ut tolkningar till standarder som är oklart utformade och därmed kan leda till inkonsekvent användning runt om i världen.¹⁴⁴

---

¹⁴² *IASC Chronology (1973-2001)* (2002)

¹⁴³ *About Us* (2002)

¹⁴⁴ *International Financial Reporting Interpretations Committee* (2002)